

■ Analyzing Key Categories in the Literature of Contemporary Iranian Architecture; 1946 – 2016

Hamidreza Pishvaei

PhD Candidate, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University

Zahra Mirzaei (corresponding author)

MSc, Iranian Architecture Studies, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University

Sina Zarei Hajiabadi

PhD Candidate, Department of Architecture, Technical University of Munich

It has been about 70 years since Persian literature has emerged on contemporary Iranian architecture. This research investigates the key categories of this literature, with a focus on the most recurring categories discussed between 1946 and 2016. To achieve this, 389 of the most important sources on this topic are selected, and their key categories are identified. Finally, based on the 37 most recurring categories, under nine general sets, these texts are analyzed qualitatively. The main sets are about the relationship between contemporary and past architecture, architects, concepts and contexts, normative statements, the relationship between contemporary Iranian and world architecture, the ways of discussing architectural works, periods, the ways of discussing history, and modernity. The results of this analysis indicate that the works of architecture, architects, historical narratives, and architectural pathology are the most recurring themes in the past 70 years. Categories such as works of architecture and architects have continuously attracted the attention of authors architecture and architects have; however, some other categories, such as architectural pathology and historical narratives, have recently taken centre stage.

Keyword: Contemporary architecture of Iran, History of architecture, Textual sources, Content analysis.

بررسی مقولات کلیدی در ادبیات معماری معاصر ایران:

۱۳۲۵-۱۳۹۴ش

حمیدرضا پیشوائی^۲

زهرا میرزائی^۳

سینا زارعی حاجی آبادی^۴

دریافت: ۱۳ مرداد ۱۳۹۸
پذیرش: ۱۳ مهر ۱۳۹۸
(صفحه ۴۴-۱۷)

کلیدواژگان: معماری معاصر ایران، تاریخ معماری، منابع نوشتاری، تحلیل محتوا.

چکیده

از حدود هفتاد سال پیش تا امروز درباره معماری معاصر ایران متن‌هایی به زبان فارسی نوشته شده است. پژوهش حاضر درباره این ادبیات و مقولات کلیدی مندرج در آن است. به بیان دقیق‌تر، در پژوهش حاضر هدف بررسی مهم‌ترین مقولات طرح‌شده در ادبیات معماری معاصر ایران در طی سال‌های ۱۳۲۵ تا ۱۳۹۴ش است. برای نیل به این هدف، ۳۸۹ منبع از مهم‌ترین منابع مربوط به معماری معاصر ایران گزینش و مقولات مندرج در آن‌ها مشخص شده است. در نهایت، این متن‌ها بر اساس ۳۷ مقوله پرسامد، در قالب نه دسته کلی، تحلیل محتوایی کمی شده است. فهرست این دسته‌های کلی چنین است: نسبت معماری امروز با معماری گذشته، معماران، مفاهیم و زمینه‌ها، سخنان هنجاری، نسبت معماری معاصر ایران با جهان، طرز پرداختن به آثار معماری، مقاطع زمانی، طرز پرداختن به تاریخ، و مدرنیته. نتایج حاصل از این بررسی حاکی از آن است که در طی هفتاد سال گذشته، مباحث مربوط به آثار معماری و معماران و روایت تاریخی و آسیب‌شناسی پرسامدتر از بقیه بوده است. از این بین،

برخی مباحث همچون آثار معماری و معماران از همان ابتدا تا کنون، با بسامدی تقریباً ثابت، محل توجه مؤلفان بوده است؛ اما برخی دیگر، همچون آسیب‌شناسی و روایت تاریخی، از زمانی به بعد در کانون توجه نویسندگان بوده است.

مقدمه

از سال ۱۳۲۵ش، که نخستین شماره مجله آرشیوتکت منتشر شد، تا کنون بیش از هفتاد سال است که ایرانیان در باب معماری معاصر ایران متن‌هایی نوشته‌اند. در طی این سال‌ها، میل پرداختن به این موضوع سال به سال فزونی یافته است. از معماران تا منتقدان و مورخان، از صاحب‌نظران معماری تا جامعه‌شناسان، از روزنامه‌ها تا مجلات تخصصی معماری، و از دانشگاه‌ها تا نهادهای خصوصی، هریک به نوعی به این موضوع پرداخته‌اند. با این حال، اکنون هیچ تصویری از جغرافیای این مبحث در دست نداریم. اگر امروزه بپرسیم که در طی این سال‌ها مؤلفان بر چه مقولاتی^۵ با چه شدت و میزانی، تمرکز کرده‌اند و یا بالعکس، کدام مقولات را مغفول گذاشته‌اند و یا

۱. مقاله پیش رو برگرفته از طرحی پژوهشی با عنوان کتاب‌شناسی توضیحی معماری معاصر ایران است که در سال‌های ۱۳۹۴-۱۳۹۶ در مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی انجام شده است.

۲. دانشجوی دکتری معماری، دانشگاه شهید بهشتی
h.pishvaie@gmail.com

۳. نویسنده مسئول، کارشناس ارشد مطالعات معماری ایران، دانشگاه شهید بهشتی
zahra.mirzaii1990@gmail.com

۴. دانشجوی دکتری معماری، دانشکده معماری، دانشگاه فنی مونیخ
zareii@architekturmuseum.de

۵. منظور از مقوله سخن گفته‌شده (و در متن‌ها سخن نوشته‌شده) است. به بیان ساده‌تر، در محدوده پژوهش حاضر، مراد از «مقوله» هر آن چیزی است که نویسنده از آن و درباره آن نوشته است.

پرسش‌های پژوهش

۱. در سال‌های ۱۳۲۵ تا ۱۳۹۴ ش، مهم‌ترین مقولات مطرح‌شده در ادبیات معماری معاصر ایران چه بوده است؟
۲. این مقولات با چه شدت و ضعفی در منابع مربوط به معماری معاصر ایران مطرح شده است؟
۳. در طی این هفتاد سال، به لحاظ سیر تاریخی، بسامد تکرار این مقولات چه تغییر و تحولاتی داشته است؟

۶. موضوعاتی از جمله تحلیل محتوای کمی و کیفی متن‌ها از منظر یک یا چند مقوله خاص، بررسی سیر تطور کمی و کیفی یک یا چند مقوله خاص در طی زمان، و مقایسه تلقی‌های صاحب‌نظران مختلف از یک یا چند مقوله یا مفهوم.

۷. از منظری کلان، ادبیات معماری معاصر ایران شامل همه سخنانی است که در باب معماری معاصر ایران گفته شده است، چه به زبان فارسی و چه به زبان‌های دیگر، چه در قالب مکتوب و چه در قالب‌های دیگر؛ اما از آنجاکه بخش اعظم این سخنان به صورت مکتوب منتشر شده است و دسترس به سخنرانی‌های غیرمکتوب تقریباً میسر نیست و نیز آزان‌رو که در پژوهش حاضر تلقی ایرانیان از معماری معاصر ایران مد نظر بوده است، در این مقاله، منظور از «ادبیات معماری معاصر ایران» همه منابعی است که به زبان فارسی درباره معماری معاصر ایران منتشر شده است.

۸. نک: مهرداد قیومی بیدهندی، کتاب نگاشت توضیحی نظریه‌های تاریخ معماری و هنر. نویسندگان مقاله حاضر در روند پژوهش خود بهره‌های زیادی از روش و راهکارهای کتاب مذکور برده‌اند.

۹. نک: ایمان رئیسی و سید عبدالهادی دانش‌پور. «تحلیل محتوای نقدهای معماری نشریات معماری ایران از ۱۳۲۵ تا ۱۳۸۰ خورشیدی»؛ حمیدرضا شایان، «معیارهای تبیین هویت معماری معاصر ایران: ایجاد چارچوبی نظری برای ساختاربخشی به آراء متفکران معاصر ایرانی در باب هویت».

کمتر به آنها پرداخته‌اند، پاسخی در دست نیست. رفع این خلأ و به دست دادن تصویری از چندوچون مقولات مطرح‌شده در این متن‌ها محرک و انگیزه اصلی پژوهش حاضر بوده است. داشتن این تصویر کلی از ادبیات معماری معاصر ایران موضوعات پژوهشی جدیدی را پیش روی محققان می‌گذارد که در پژوهش‌هایی مستقل، با موضوعات خاص‌تر و دقیق‌تر، قابل پیگیری است.^۶ در پژوهش حاضر مراد از ادبیات معماری معاصر ایران مجموعه متن‌هایی است که فارسی‌زبانان در حد فاصل سال‌های ۱۳۲۵ تا ۱۳۹۴ ش به زبان فارسی درباره معماری معاصر ایران نوشته‌اند.^۷ این نوشته‌ها در سه قالب کلی کتاب‌ها، مقالات داخل کتاب‌ها، و مقالات مجله‌ها (شامل مجلات علمی-ترویجی و علمی-پژوهشی) جای می‌گیرد.

تحقیق حاضر پیشینه مستقیم ندارد؛ اما به بعضی پژوهش‌های دیگر به لحاظ روشی و موضوعی نزدیک است؛ از جمله پیشینه‌های روشی این مقاله، کتاب نوشته قیومی است که به سال ۱۳۹۴ منتشر شده است.^۸ به علاوه، رئیسی و همکارش و همچنین در دو مقاله از روش تحلیل محتوا در بررسی بعضی مقولات معماری معاصر ایران استفاده کرده‌اند؛^۹ البته در دو پژوهش فوق، به ترتیب، دو مقوله «نقد» و «هویت» در بعضی منابع معماری معاصر ایران تحلیل محتوا شده است و از این حیث، موضوع آن‌ها با پژوهش حاضر متفاوت است.

در پژوهش حاضر، ۳۷ مقوله از پرسامدترین مقولات ادبیات معماری معاصر ایران در قالب نه دسته اصلی انتخاب شده،^{۱۰} و ۳۸۹ منبع از مهم‌ترین منابع مربوط به معماری معاصر ایران بر اساس این ۳۷ مقوله تحلیل محتوایی کمی شده است. بررسی نتایج این تحلیل کمی امکان نیل به اهداف پژوهش حاضر را میسر کرد؛ اینکه در ادبیات مکتوب معماری معاصر ایران، مؤلفان بر چه مقولاتی و با چه شدت و ضعفی تمرکز کرده‌اند، و در طی سال‌های مختلف، سیر تغییر و تحول پرداختن به این مقولات چگونه بوده است.

مقاله حاضر شامل چهار بخش است. در بخش نخست گزارش کار و روش پیشبرد پژوهش در عمل شرح داده شده است. در بخش دوم با نگاهی اجمالی به منابع مربوط به معماری معاصر ایران در سال‌های ۱۳۲۵-۱۳۹۴ ش، آن‌ها را به لحاظ کمی بررسی کرده‌ایم. بخش سوم به بررسی مهم‌ترین مقولات مطرح‌شده در ادبیات معماری معاصر ایران، در قالب نه دسته کلی، اختصاص دارد. در نهایت، در بخش چهارم، سیر تاریخی تغییر بسامد برخی از مهم‌ترین

پژوهش از جنس متن‌های پژوهشی نیست؛ و از این رو، موضوع واحد و روشنی ندارد و گاه حتی پاره‌پاره و نامنسجم است. همچنین، برخی از مقولات مندرج در متن‌ها (همچون «هویت» و «سنت و تجدد» و «الهام از معماری گذشته» و...) به لحاظ نظری محل مناقشه است؛ اما از آنجا که در متن‌ها تکرار شده، امکان چشم‌پوشی از آن‌ها میسر نیست. گاه نیز نویسندگان مختلف معانی متفاوتی را از یک اصطلاح واحد مراد کرده‌اند؛ از این رو، آن اصطلاح یا مقوله در نزدشان بیشتر مشترک لفظی است تا معنایی.^{۱۴} با همه این پیچیدگی‌ها و دشواری‌ها، فهرست فراهم‌آمده از مجموعه این مقولات تصویری کلان از ادبیات معماری معاصر ایران پیش روی می‌گذارد که در حد خود دقیق و روشن‌گر است.^{۱۵} این فهرست نشان‌دهنده بسامد تکرار هر مقوله در بازه‌های پنج‌ساله و نیز کل بازه هفتادساله ۱۳۲۵-۱۳۹۴ ش است.

گام چهارم و نهایی این پژوهش به تحلیل این فهرست، یا به بیان دقیق‌تر، تحلیل محتوای کمی مقولات مندرج در ۳۸۹ منبع منتخب در بازه زمانی ۱۳۲۵-۱۳۹۴ ش اختصاص داشت. در این مرحله، از دو منظر مختلف، بسامد تکرار مقولات را در بازه زمانی مذکور بررسی کردیم که در دو بخش مجزا (بخش‌های سوم و چهارم) شرح داده شده است. در بخش سوم، بر دسته‌های مقولات تمرکز کردیم و تغییرات بسامد آن‌ها را در طی بازه‌های زمانی پنج‌ساله نشان دادیم؛ اما در بخش چهارم، بر بازه‌های زمانی پنج‌ساله متمرکز شدیم و نشان دادیم که در هر بازه زمانی کدام مقولات با بسامد بیشتری در متن‌ها مطرح شده است. در هر دو دسته بررسی‌ها، برای داشتن دقت بیشتر، به دو نوع فراوانی مطلق و نسبی استناد کردیم که در جای خود به تفصیل و دقت توضیح داده شده است؛ اما منطقی کلی این تقسیم‌بندی روشن و مشابه است. منظور از فراوانی مطلق تعداد دفعات تکرار آن مقوله، و منظور از فراوانی نسبی نسبت تعداد دفعات تکرار آن مقوله به تعداد منابع بررسی شده است. از آنجا که در مواضع مختلف مقاله، در بخش‌های سوم و چهارم، گاه بر مقاطع پنج‌ساله تمرکز کرده‌ایم و گاه بر کل بازه

مقولات در طی برهه‌های پنج‌ساله، در طی سال‌های ۱۳۲۵-۱۳۹۴ ش بررسی شده است. در انتها نیز، برخی از مهم‌ترین نتایج بخش‌های سوم و چهارم به تفصیل بیشتر بررسی شده است.

۱. گزارش کار

پیش‌تر گفتیم در پژوهش حاضر هدف به دست دادن تصویری کلان از ادبیات معماری معاصر ایران است. برای نیل به این هدف، در عمل، چهار قدم برداشته شده است. در نخستین گام، با جستجو در پایگاه‌های اینترنتی و کتابخانه‌ها، همه منابع مربوط به معماری معاصر ایران^{۱۱}، منتشرشده تا سال ۱۳۹۴ ش، شناسایی و فهرست شد. در انتهای این مرحله، ۷۴۹ منبع با مشخصات فوق گردآوری شد.

پس از این مرحله و اطمینان از گرد آوردن همه منابع مربوط به معماری معاصر ایران، در مرحله دوم، روند گزینش منابع مهم‌تر به منظور بررسی‌های دقیق‌تر آغاز شد. در این مرحله، از آنجا که به سبب کثرت منابع عملاً بررسی دقیق همه آنها ممکن نبود، منابع مهم‌تر غربال شدند. برای این گزینش، ملاک‌ها و معیارهایی با امتیازهایی مشخص تعیین شد.^{۱۲} درنهایت، با کاربست ملاک‌ها درباره همه منابع شناسایی شده در مرحله نخست، ۳۸۹ منبع برای بررسی‌های دقیق‌تر گزینش شد. در مرحله سوم تحقیق، در فرایندی رفت‌وبرگشتی، مقولات مندرج در متن‌های منتخب استخراج شد. در ابتدا، بر اساس مباحث طرح‌شده از سوی هر نویسنده، مقولات مندرج در هر متن با عنوان‌هایی اولیه، همچون کلیدواژه‌هایی، در نظر گرفته شد.^{۱۳} در مرحله بعد، فهرست همه این مقولات گردآوری شد. برای یکدست کردن کار، بار دیگر فهرست این مقولات گردآمده بازبینی و اصلاح شد و دوباره با متن‌ها مطابقت داده شد. این روند رفت‌وبرگشت چند بار ادامه یافت تا درنهایت، فهرستی نهایی و یکدست از مجموعه مقولات مندرج در همه ۳۸۹ منبع منتخب فراهم آمد. البته استخراج مقولات با دشواری‌ها و پیچیدگی‌های بسیاری همراه بود. بیشتر متن‌های بررسی‌شده در این

۱۰. برای تعیین مقولات پرسامد از معیار کمی استفاده شده است. از میان ۳۷ مقوله پرسامد، بسامد تکرار ۳۴ مقوله بیش از ۱۰ بار (در میان ۳۸۹ متن) بوده است. سه مقوله دیگر از آنجا که در دسته‌های کلان‌تر قرار داشتند و امکان مقایسه با دیگر مقولات را فراهم می‌کردند، در بررسی‌ها آمده‌اند.

۱۱. منظور از متن‌های مربوط به معماری معاصر ایران متن‌هایی است که سراسر آن‌ها درباره معماری معاصر ایران باشد، نه فقط بخش یا بخش‌هایی از آن‌ها.

۱۲. این ملاک‌ها به قرار ذیل هستند: اشاره مستقیم به معماری معاصر ایران در عنوان متن، میزان جامعیت مباحث متن، نوع قالب متن (کتاب، مقاله، گفت‌وگو)، زمان انتشار متن (پیش یا پس از انقلاب)، و اشتیاق نویسنده در زمینه معماری معاصر ایران. در مقابل، بررسی بعضی منابع از همان ابتدا دور خارج شد، از جمله متن‌هایی که موضوعشان تکثیر معماری است (به‌جز متن‌های پیش از سال ۱۳۵۷ ش و متن‌هایی که در آن‌ها مؤلف به غیر از اثر معماری به موضوعی فراتر از آن نیز پرداخته است)، متن‌های محصول میزگردهایی با بیش از دو طرف گفت‌وگو و منابعی که سخن درباره معماری معاصر ایران در آن‌ها یکدست نیست و پراکنده است.

۱۳. به سبب کثرت منابع، عملاً امکان وزن‌دهی به مقولات وجود نداشت.

۱۴. از این رو، درجه صدق مقولات اطلاق شده به متن‌های مختلف یکسان نیست.
 ۱۵. نمایه فراهم‌آمده مربوط به ۳۸۹ منبع منتخب است که بنا بر معیارهای پیش‌گفته بررسی شده است.
 ۱۶. در زمره مهم‌ترین این دسته منابع، مقالاتی هستند که در سه مجموعه مقالات کنگره‌های تاریخ معماری و شهرسازی ایران در سال‌های ۱۳۷۴ش و ۱۳۷۸ش و ۱۳۸۵ش منتشر شده، مقالاتی که در سه کتاب با عناوین مشابه اندیشه معماران معاصر ایران در حد فاصل سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ش به طبع رسیده‌اند و مقالاتی که در مجلدات شش‌گانه کتاب تهران در طی سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۷۶ش منتشر شده‌اند.

جدول ۱. فراوانی منابع معماری معاصر ایران به تفکیک سال‌ها و به تفکیک انواع منابع، تدوین: نگارندگان.

زمانی ۱۳۲۵-۱۳۹۴ش، فراوانی‌های مطلق و نسبی به دو طرز مختلف محاسبه شده است. اگر بررسی‌ها در محدوده بازه‌های زمانی پنج‌ساله بوده، برای محاسبه فراوانی مطلق و نسبی، فقط متن‌های بررسی‌شده در آن برهه‌های پنج‌ساله را در نظر گرفته‌ایم؛ اما اگر بررسی‌ها در بازه زمانی هفتاد ساله ۱۳۲۵-۱۳۹۴ش بوده، فراوانی مطلق و نسبی را در محدوده همه ۳۸۹ منبع بررسی‌شده محاسبه کرده‌ایم.

۲. نگاهی به منابع

در طی سال‌های ۱۳۲۵ تا ۱۳۹۴ش، ۷۴۹ متن فارسی درباره معماری معاصر ایران نوشته شده است. از مجموع این منابع، تعداد ۱۲۹ منبع (۱۷٫۲٪) مربوط به پیش از انقلاب، ۶۱۰ منبع (۸۱٫۴٪) مربوط به پس از انقلاب، و ۱۰ منبع نیز بدون تاریخ هستند. از ۱۲۶ منبع منتشرشده پیش از انقلاب، ۳ منبع (۲٫۳٪) را کتاب‌ها و ۱۲۳ منبع (۹۷٫۷٪) را مقالات منتشرشده در نشریات تشکیل می‌دهد. از ۶۱۰ منبع منتشرشده پس از انقلاب نیز، ۳۴ اثر (۵٫۶٪) را کتاب‌ها، ۵۱۴ اثر (۸۴٫۳٪) را مقالات منتشرشده در نشریات، و ۶۲ منبع (۱۰٫۲٪) را مقالات منتشرشده در کتاب‌ها تشکیل می‌دهند.

از سه دسته منابع مذکور، در مجموع ۷۴۹ منبع، کتاب‌ها با ۵٫۲٪ (۳۹ جلد) کمترین سهم را دارند. پس از انقلاب، مقالات مندرج در کتاب‌ها نیز به دو دسته منابع پیشین، یعنی کتاب

و مقاله منتشرشده در نشریه، اضافه شده است. این منابع، از مجموع ۷۴۹ منبع مربوط به معماری معاصر ایران، ۸٫۳٪ (۶۲ اثر) را تشکیل می‌دهد.^{۱۶}

در دو برهه پیش و پس از انقلاب، در مقالات منتشرشده در نشریات، با ۸۶٫۵٪ (۶۴۸ مقاله)، بیشترین سهم از ۷۴۹ منبع به معماری معاصر ایران مربوط می‌شود. در این بین، توجه به معماری معاصر ایران در بعضی نشریات بیشتر از بقیه بوده است. پیش از انقلاب در سه مجله هنر و معماری و آرشیوتکت و معماری نوین، به ترتیب با ۵۹ و ۲۵ و ۲۲ مقاله در این زمینه، بیش از بقیه نشریات به این مقوله توجه شده است. پس از انقلاب نیز نشریات معماری و فرهنگ و معماری و شهرسازی و معمار و آبادی و شارستان، به ترتیب با ۱۳۹ و ۱۰۶ و ۸۶ و ۴۶ و ۲۷ مقاله، بیش از بقیه نشریات به معماری معاصر ایران پرداخته‌اند.^{۱۷} در برهه پس از انقلاب توجه به معماری معاصر ایران از دهه ۱۳۷۰ش آغاز شده و در طی دهه ۱۳۸۰ش و خصوصاً در نیمه دوم آن به اوج رسیده و در نیمه نخست دهه ۱۳۹۰ش قدری از میزان آن کاسته شده است.^{۱۸}

همچنین، منابع مربوط به معماری معاصر ایران را می‌توان در سیر تاریخی‌شان بررسی کرد (جدول ۱). با نگاهی اجمالی به فراوانی منابع در مقاطع تاریخی مختلف و در طی سال‌های ۱۳۲۵ تا ۱۳۹۴ش می‌توان دریافت که در این دوره دو برهه سکوت یکی پیش و دیگری پس از انقلاب مشهود است که در آن‌ها فراوانی منابع مربوط به معماری معاصر ایران نزدیک به صفر است: نخست دهه ۱۳۳۰ش (با کمتر از ۱٪ کل منابع) و دیگری دهه ۱۳۶۰ش (با حدود ۰٫۲٪). در مقابل، دهه‌های ۱۳۴۰ش (با حدود ۸٫۷٪) و ۱۳۸۰ش (با حدود ۴۸٫۷٪) دو دهه پررونق انتشار منابع مربوط به معماری معاصر ایران در پیش و پس از انقلاب اسلامی است.^{۱۹} این امر در نتایج پژوهش حاضر نیز اثرگذار بوده است؛ به این نحو که فراوانی منابع در بازه‌های یادشده منجر به افزایش فراوانی مطلق مقولات در مقاطع زمانی

سال‌ها منابع	۱۳۲۵-۱۳۲۹	۱۳۳۰-۱۳۳۴	۱۳۳۵-۱۳۳۹	۱۳۴۰-۱۳۴۴	۱۳۴۵-۱۳۴۹	۱۳۵۰-۱۳۵۴	۱۳۵۵-۱۳۵۹	۱۳۶۰-۱۳۶۴	۱۳۶۵-۱۳۶۹	۱۳۷۰-۱۳۷۴	۱۳۷۵-۱۳۷۹	۱۳۸۰-۱۳۸۴	۱۳۸۵-۱۳۸۹	۱۳۹۰-۱۳۹۴	مجموع
مقاله	۲۵	۲	۱	۲۵	۲۰	۱۴	۰	۰	۰	۳۰	۴۵	۱۴۷	۱۸۵	۱۰۷	۶۴۸
مقاله در کتاب	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۴	۱۰	۴	۱۵	۹	۶۲
کتاب	۰	۲	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۵	۹	۱۸	۳۹
مجموع منابع	۲۵	۴	۱	۲۵	۲۰	۱۴	۰	۱	۰	۵۴	۵۶	۱۵۶	۲۰۹	۱۳۴	۷۴۹
منابع بررسی شده	۱۶	۲	۰	۱۱	۱۵	۱۳	۱۲	۱	۰	۲۴	۳۶	۹۶	۹۶	۶۱	۳۸۹

۱۷. البته این آمار را می‌توان با در نظر گرفتن حجم متن‌ها دقیق‌تر کرد؛ زیرا در بعضی نشریات تعداد زیادی مقالات یک‌صفحه‌ای یا با صفحات کمتر منتشر شده است که در قیاس با میانگین حجم مقالات نشریه‌های دیگر بسیار ناچیز است.

۱۸. بررسی کمی و کیفی مقالات منتشرشده در نشریات و طرز توجهی که در هریک از آن‌ها به معماری معاصر ایران در طی هفتاد سال گذشته شده موضوعی بسیار مهم و مستلزم پژوهش‌هایی مجزا و مفصل است.

۱۹. بررسی علل افزایش و کاهش تعداد منابع این حوزه در طی زمان و عوامل مؤثر بر آن‌ها نیز موضوعی بسیار مهم و درخور تأمل است که در پژوهش‌هایی جداگانه باید به آن‌ها پرداخته شود.

ت ۱. مقولات مربوط به «نسبت معماری امروز با معماری گذشته»، ترسیم: نگارندگان.

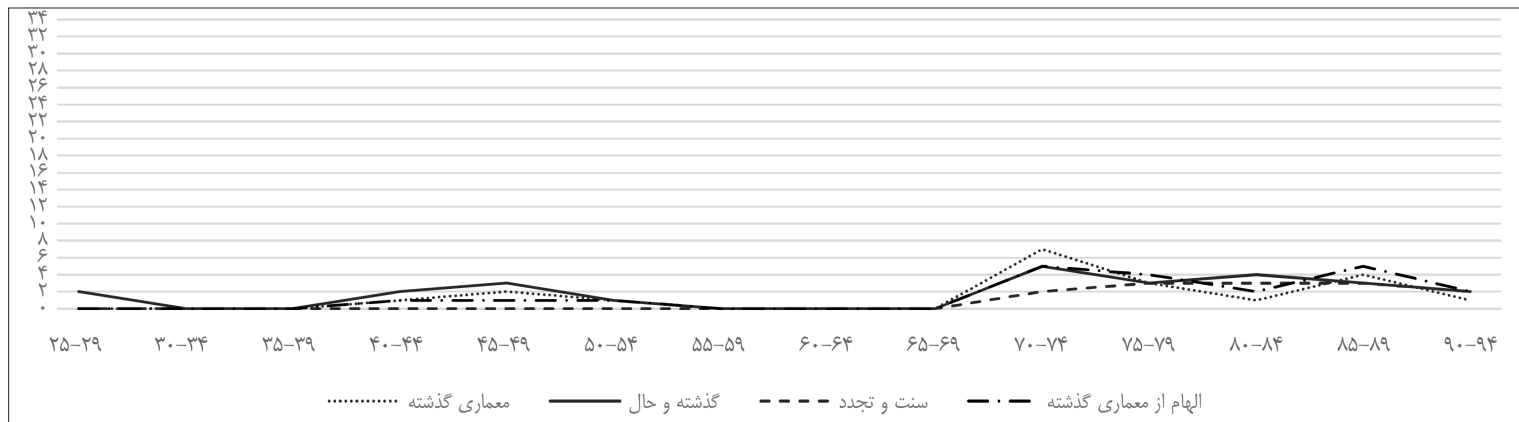
از این میان، «معماری گذشته» پیش از انقلاب در برهه ۱۳۴۰-۱۳۴۹ ش قدری محل توجه مؤلفان بوده؛ اما بیش از همه، در برهه پنج ساله ۱۳۷۰-۱۳۷۴ ش به آن توجه شده است و فراوانی مطلق و نسبی^{۲۱} آن در این برهه پنج‌ساله بیشتر از دیگر بازه‌های زمانی است. این مقوله در متن‌های سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۷۹ ش و ۱۳۸۵-۱۳۸۹ ش نیز با شدتی کمتر بازتاب یافته است. در قیاس با دیگر مقولات این دسته، سخن از «گذشته و حال»^{۲۲} پیش از انقلاب نیز در برهه‌های ۱۳۲۵-۱۳۲۹ ش و ۱۳۴۰-۱۳۴۹ ش در متن‌ها ظاهر شده است. این مقوله در متن‌های پس از انقلاب، در برهه ۱۳۷۰-۱۳۷۴ ش، بیشترین فراوانی مطلق و نسبی را داشته و از آن پس، با شدتی کمتر، مطرح شده است. در قیاس با دو مقوله فوق، مبحث «سنت و تجدد» هیچ‌گاه در منابع پیش از انقلاب مطرح نشده و از دهه ۱۳۷۰ ش تا امروز، با شیبی نسبتاً ثابت، در متن‌ها ظاهر شده است. مقوله «الهام از معماری گذشته» نیز تا دهه ۱۳۷۰ ش چندان در کانون توجه مؤلفان نبوده، اما در برهه ۱۳۷۰-۱۳۷۴ ش، چه به لحاظ فراوانی مطلق و چه نسبی، بیشتر توجه نویسندگان را به خود جلب کرده است. البته این مقوله در دو برهه ۱۳۷۵-۱۳۷۹ ش و ۱۳۸۵-۱۳۸۹ ش نیز نسبتاً در متن‌ها بازتاب یافته است. در مجموع، از میان مقولات فوق، «سنت و تجدد»، در گستره ۳۸۹ منبع منتخب پژوهش حاضر،^{۲۳} از جمله

مذکور شده است. با این حال، به سبب امکان برقراری قیاس بین برهه‌های مختلف، گزیری از استناد به فراوانی‌های مطلق نبوده است. در این موارد، برای داشتن تصور بهتر و عمیق‌تر، لازم است که فراوانی‌های نسبی مقولات نیز در نظر گرفته شود.

۳. بررسی دسته‌های مقولات

در طی بازه زمانی ۱۳۲۵-۱۳۹۴ ش، در منابع فارسی مربوط به معماری معاصر ایران ۹ دسته کلی شامل مقوله‌های ذیل پربسامدتر از بقیه بوده است: نسبت معماری امروز با معماری گذشته، معماران، مفاهیم و زمینه‌ها، سخنان هنجاری مؤلفان، نسبت معماری معاصر ایران با جهان، طرز پرداختن به آثار معماری، مقاطع زمانی بررسی‌شده در تاریخ معماری معاصر ایران، طرز پرداختن به تاریخ معماری معاصر ایران، و مدرنیته.^{۲۰} در ادامه، این دسته‌های کلی را به ترتیب بررسی می‌کنیم.

– نسبت معماری امروز با معماری گذشته: از جمله مباحثی است که در طی سال‌های ۱۳۲۵-۱۳۹۴ ش توجه مؤلفان را جلب کرده و در قالب مقولاتی چون «معماری گذشته»، «گذشته و حال»، «سنت و تجدد»، و «الهام از معماری گذشته» در آثار ایشان منعکس شده است. در پیش و پس از انقلاب توجه به این دسته از مقولات در دو دهه ۱۳۴۰ ش و ۱۳۷۰ ش بیشتر بوده است (ت ۱).

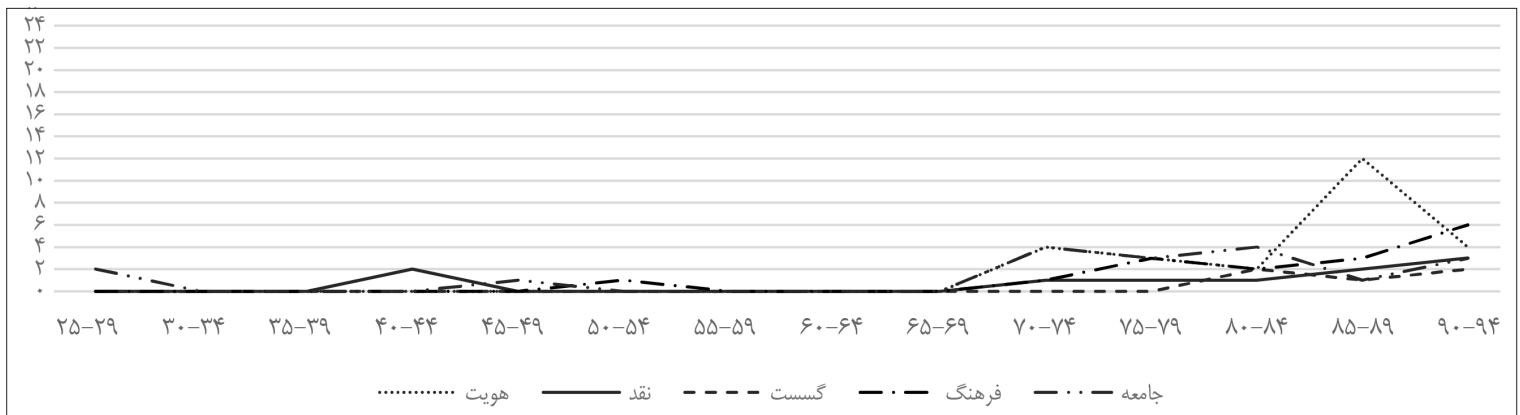
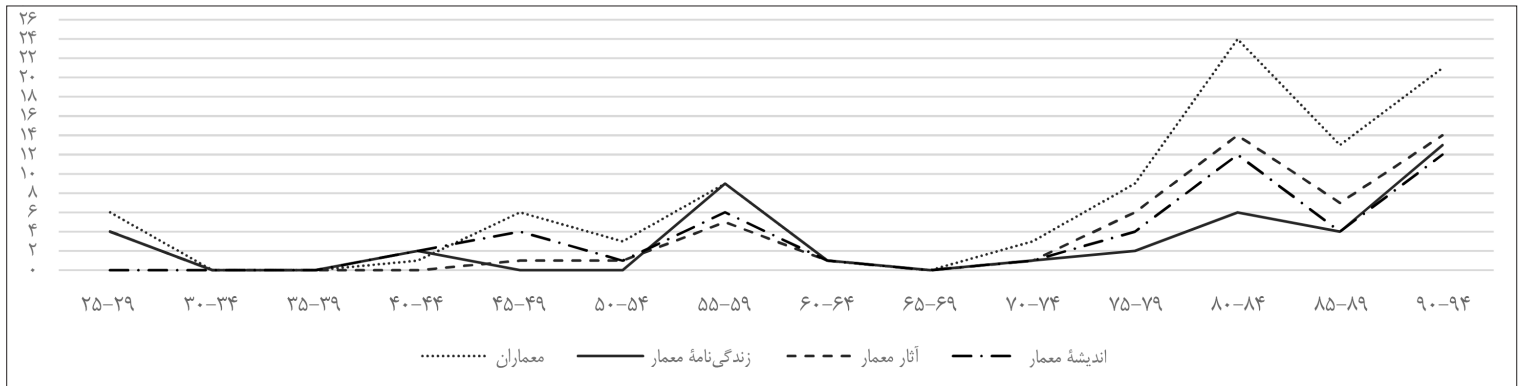
در برهه ۱۳۸۰-۱۳۸۴ش نیز فراوانی مطلق آن‌ها درخور توجه است (ت ۲). از نکات جالب توجه آن است که در بازه زمانی ۱۳۷۰-۱۳۷۴ش، این دسته از مقولات به میزان بسیار کمی در متن‌ها مطرح شده است. نکته جالب دیگر آن است که پیش از انقلاب توجه به «اندیشه معمار» تا حدی بیش از «آثار معمار» بوده است؛ اما پس از انقلاب این نسبت برعکس شده است. در نگاهی کلی، در طی هفتاد سال گذشته، سخن از «معماران» با بسامد بسیار زیاد^{۲۷} و مباحث «زندگی‌نامه معمار» و «آثار معمار» و «اندیشه معمار» با بسامد متوسط^{۲۸} در متن‌ها منعکس شده است.

- مفاهیم و زمینه‌ها: در ادبیات معماری معاصر ایران برخی

مقولات با بسامد بسیار کم^{۲۴} محسوب می‌شود،^{۲۵} و «معماری گذشته» و «گذشته و حال» و «الهام از معماری گذشته» در زمره مقولات با بسامد کم^{۲۶} هستند.

- معماران: از دیگر مباحث پربسامد در متن‌های هفتاد سال گذشته - که تقریباً همواره توجه مؤلفان را به خود جلب کرده - معماران و جنبه‌های مختلف زندگی حرفه‌ای آنان بوده است. این جنبه‌های مختلف در قالب مقولاتی چون «معماران»، «زندگی‌نامه معمار»، «آثار معمار»، و «اندیشه معمار» منعکس شده است. در مجموع، در پیش و پس از انقلاب اسلامی فراوانی نسبی و مطلق این مقولات در برهه‌های ۱۳۵۵-۱۳۵۹ش و ۱۳۹۰-۱۳۹۴ش بیش از بقیه مقاطع زمانی بوده است. البته

ت ۲ (بالا). مقولات مربوط به «معماران»، ترسیم: نگارندگان.
ت ۳ (پایین). مقولات مربوط به «برخی مفاهیم و زمینه‌ها»، ترسیم: نگارندگان.

۲۰. یادآوری این نکته مهم ضروری است که همه تحلیل‌ها بر مبنای مقولات مستخرج از ۳۸۹ منبعی است که طبق ضوابطی مشخص انتخاب شده است.

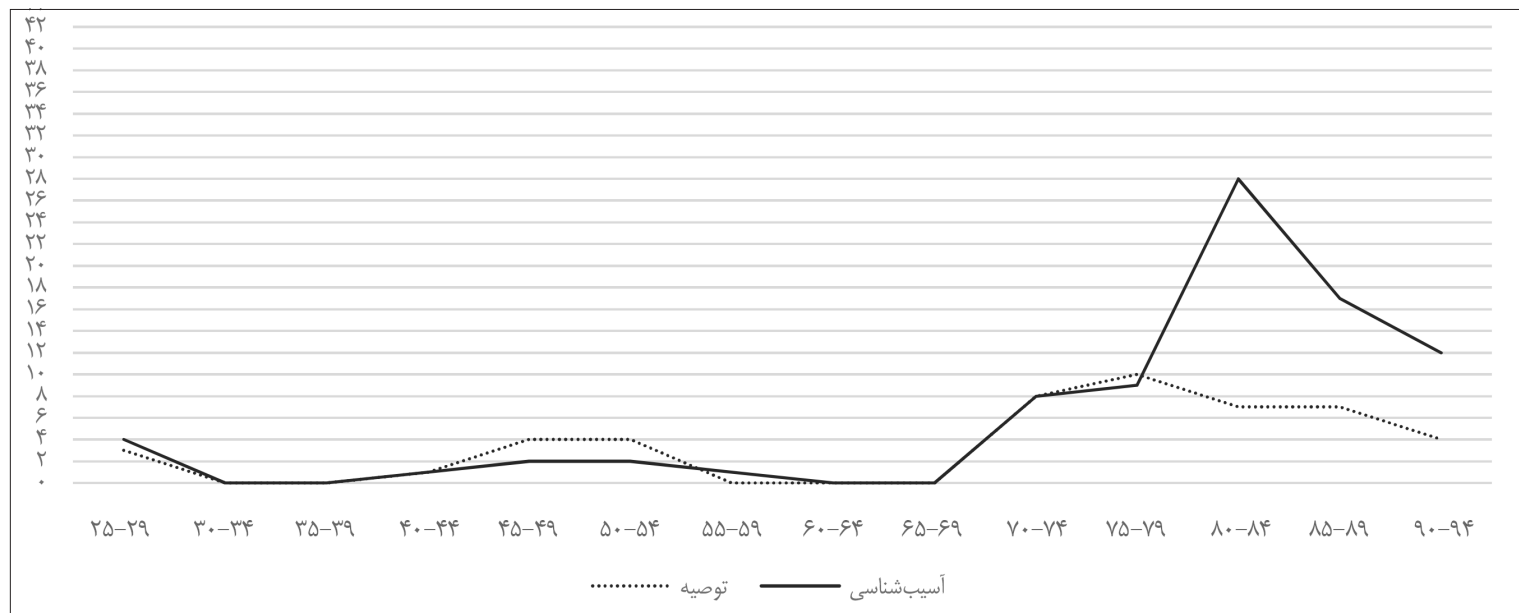
۲۱. چنان‌که پیش‌تر هم گفته شد، توجه صرف به فراوانی مطلق ممکن است گمراه‌کننده باشد. به طور مثال، فراوانی مطلق مقوله «هویت» در برهه‌های پنج‌ساله ۱۳۷۰-۱۳۷۴ ش و ۱۳۸۵-۱۳۸۹ ش به ترتیب برابر با ۴ و ۱۲ و فراوانی نسبی آن —>

ت ۴. مقولات مربوط به «سخنان هنجاری مؤلفان»، ترسیم: نگارندگان.

به میزان قابل توجهی ظاهر شده است. بررسی‌ها حاکی از آن است که «توصیه»‌ها، پیش از انقلاب، در برهه ۱۳۴۵-۱۳۵۴ ش و پس از انقلاب و در دهه ۱۳۷۰ ش بیش از هر برهه دیگری هستند (ت ۴). نکته درخور توجه کاهش میزان توصیه‌ها در متن‌های برهه ۱۳۹۰-۱۳۹۴ ش است. مباحث مربوط به «آسیب‌شناسی» نیز در منابع پیش از انقلاب، خصوصاً در بازه زمانی ۱۳۲۵-۱۳۲۹ ش، دیده می‌شود؛ اما پس از انقلاب و مشخصاً از دهه ۱۳۷۰ ش است که توجه به آن فزونی یافته است. فراوانی مطلق این مقوله در دهه ۱۳۸۰ ش، خصوصاً نیمه نخست آن، به اوج رسیده و در برهه ۱۳۹۰-۱۳۹۴ ش نیز، با میزانی کمتر، ادامه یافته است. از دیگر نکات درخور توجه آن است که فراوانی نسبی هر دو این مقولات در برهه ۱۳۷۰-۱۳۷۴ در اوج بوده است. نکته جالب دیگر آن است که تا پیش از دهه ۱۳۸۰ ش تقریباً همواره توصیه بر آسیب‌شناسی غلبه داشته، اما از این زمان به بعد، نسبت آسیب‌شناسی به توصیه در متن‌ها بسیار بیشتر شده است. در مجموع، در طی هفتاد سال گذشته،

مقولات دال بر برخی مفاهیم و زمینه‌هاست؛ از جمله «هویت»، «نقد»، «گسست»،^{۳۹} «فرهنگ»، و «جامعه». مروری اجمالی بر متن‌های این حوزه نشان می‌دهد که مؤلفان کمتر به این قبیل مقولات توجه کرده‌اند، چه پیش از انقلاب، که تقریباً از متن‌ها غایب هستند، و چه پس از انقلاب، که به میزان کمی در متن‌ها بازتاب یافته‌اند (ت ۳). در این بین، فراوانی مقوله «هویت» در برهه ۱۳۸۵-۱۳۸۹ ش و «فرهنگ» در برهه ۱۳۹۰-۱۳۹۴ ش تا حدی درخور توجه است. در مجموع، از میان این دسته، در طی هفتاد سال گذشته، «هویت» در زمره مقولات با بسامد کم،^{۴۰} و «نقد»^{۴۱} و «گسست» و «فرهنگ» و «جامعه» از جمله مقولات با بسامد بسیار کم^{۴۲} هستند.

– سخنان هنجاری مؤلفان: ادبیات معماری معاصر ایران را می‌توان از منظر کم و کیف سخنان هنجاری نویسندگان در متن‌ها نیز بررسی کرد، سخنانی که گاه از جنس «توصیه»^{۴۳} و گاه از جنس «آسیب‌شناسی»^{۴۴} بوده است. برخلاف بسیاری موارد دیگر، هر دو این موارد در متن‌های پیش از انقلاب نیز

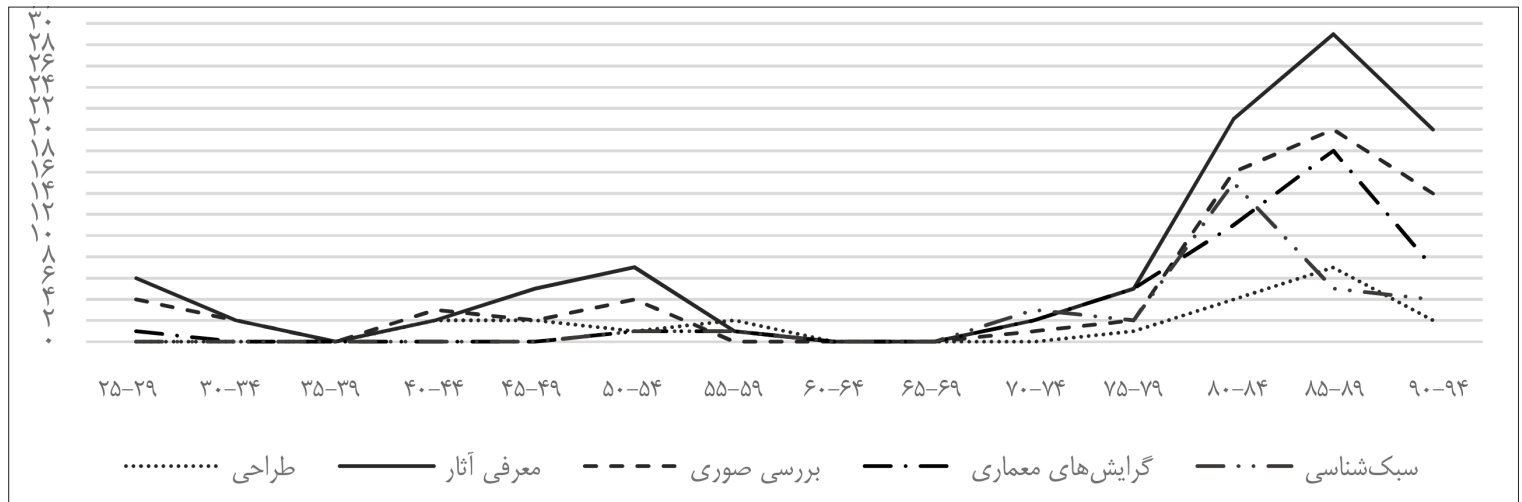
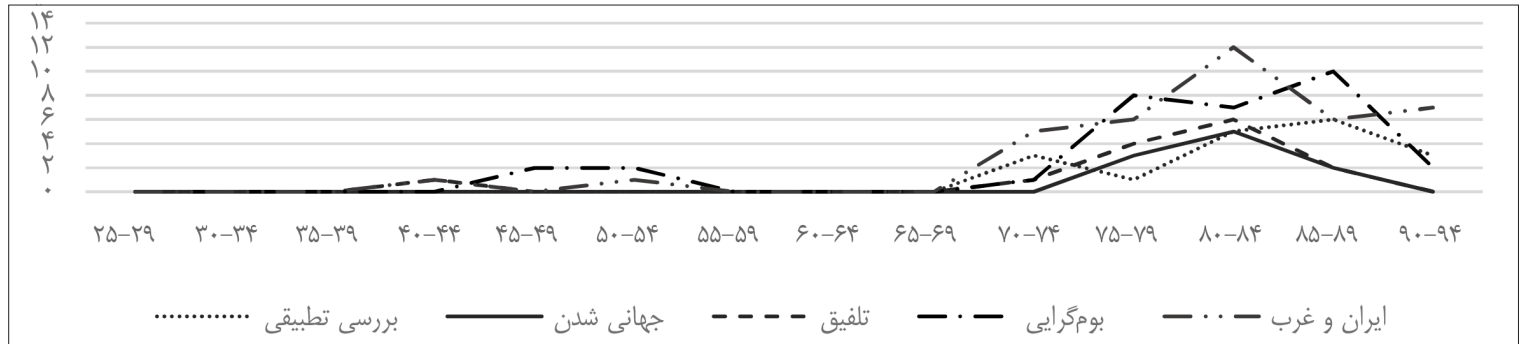

است (ت ۵). مبحث «بررسی تطبیقی» در دهه ۱۳۸۰ ش بیش از هر زمان دیگری مطرح بوده است. سه مقوله «جهانی شدن» و «تلفیق» و «ایران و غرب» نیز در طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۸۴ ش، به لحاظ فراوانی مطلق، بیش از هر زمان دیگری در متن‌ها ظاهر شده‌اند که ممکن است با شرایط سیاسی و اجتماعی آن برهه مرتبط باشد. از این حیث، وضعیت مقوله «بوم‌گرایی» قدری متفاوت است؛ زیرا فراوانی نسبی آن در بازه زمانی ۱۳۷۵-۱۳۷۹ ش و فراوانی مطلقش در طی برهه پنج ساله ۱۳۸۵-۱۳۸۹ ش در بیشترین حد بوده است. در مجموع، در ادبیات معماری معاصر ایران بسامد تکرار مقولات مربوط به

«توصیه» از جمله مقولات با بسامد متوسط^{۳۵} و «آسیب‌شناسی» در زمره مقولات با بسامد بسیار زیاد^{۳۶} بوده است. - نسبت معماری معاصر ایران با جهان: این نسبت از دیگر مباحثی است که در طی هفتاد سال گذشته توجه مؤلفان و صاحب‌نظران را جلب کرده است. انحا و اطوار مختلف این نسبت در قالب مقولاتی چون «بررسی تطبیقی»^{۳۷}، «جهانی شدن»، «بوم‌گرایی»، «تلفیق»^{۳۸} و «ایران و غرب» بازتاب یافته است. نکته درخور توجه آن است که تا دهه ۱۳۷۰ ش توجه به این مقولات تقریباً از متن‌ها غایب بوده، اما از این زمان به بعد، خصوصاً از سال ۱۳۷۵ ش به بعد، توجه به آنها فزونی یافته

ت ۵ (بالا). مقولات مربوط به «نسبت معماری معاصر ایران با جهان»، ترسیم: نگارندگان. ت ۶ (پایین). مقولات مربوط به «طرز پرداختن به آثار معماری»، ترسیم: نگارندگان.

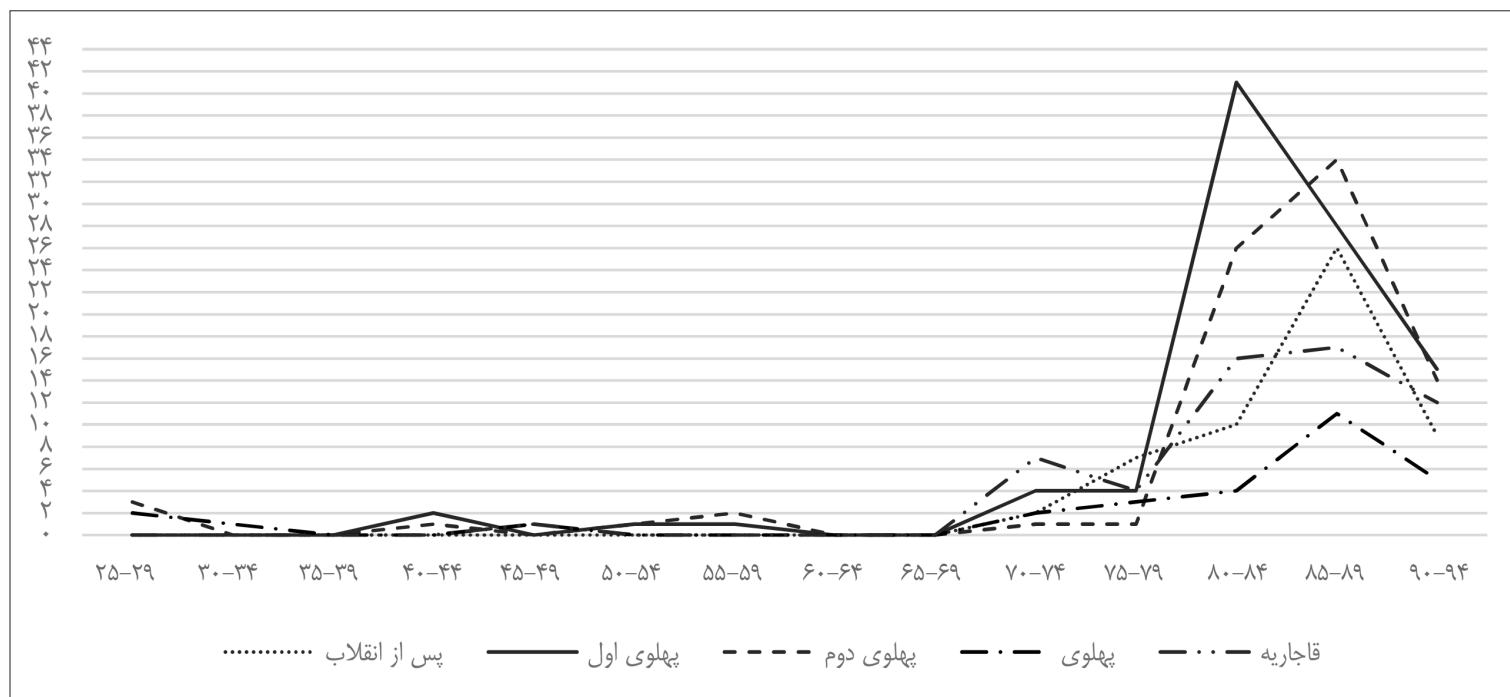

→ در همین برهه‌ها (به نسبت ۲۴ منبعی که در برهه ۱۳۷۰-۱۳۷۴ ش منتشر شده و ۹۶ منبعی که در برهه ۱۳۸۵-۱۳۸۹ ش منتشر شده) به ترتیب، برابر با ۱۶٫۷٪ و ۱۲٫۵٪ است. در این مثال فراوانی مطلق مقوله «هویت» در طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ ش بیشتر از هر برهه دیگر است که از یک منظر توجه بیشتر به این موضوع را ←

ت ۷. مقولات مربوط به «مقاطع زمانی»، ترسیم: نگارندگان.

مقوله «طراحی» در متن‌های پیش از انقلاب نیز تا حدی مشاهده می‌شود؛ اما بیشترین میزان توجه به آن در دهه ۱۳۸۰ ش است. این در حالی است که مقوله‌های «معرفی آثار» و «بررسی صوری» در طی هفتاد سال گذشته تقریباً همواره مورد نظر مؤلفان بوده‌اند، از برهه ۱۳۲۵-۱۳۲۹ ش تا ۱۳۴۰-۱۳۵۴ ش که با فراوانی مطلق نسبتاً بالایی در متن‌ها ظاهر شده‌اند و نیز در خلال سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۴ ش، خصوصاً برهه پنج ساله ۱۳۷۵-۱۳۸۹ ش، که فراوانی مطلق آن‌ها در بالاترین حد است. در مقام قیاس، مباحث مربوط به «گرایش‌های معماری» و «سبک‌شناسی» پیش از انقلاب چندان مطرح نشده؛ اما هر دو آن‌ها پس از انقلاب و خصوصاً در متن‌های دهه ۱۳۸۰ ش با بسامدی بالا در متن‌ها ظاهر شده است. از نکات جالب توجه در این دسته مقولات آن است که فراوانی مطلق و نسبی آن‌ها در دهه ۱۳۷۰ ش اندک است. در مجموع، در طی هفتاد سال

«بررسی تطبیقی» و «جهانی شدن» و «تلفیق» بسیار کم،^{۳۶} و «بوم‌گرایی» و «ایران و غرب» در حد کم^{۳۷} بوده است. طرز پرداختن به آثار معماری: از دیگر مباحث درخور توجه در متن‌های سال‌های ۱۳۲۵ تا ۱۳۹۴ ش طرز پرداختن به معماری و آثار معماری است. برخی مؤلفان در نوشته‌هایشان به انحای مختلف درباره آثار معماری و موضوعات مربوط به آن در قالب مقولاتی چون «طراحی»،^{۳۸} «معرفی آثار»، «بررسی صوری»،^{۳۹} «گرایش‌های معماری»،^{۴۰} و «سبک‌شناسی» مطالبی نوشته‌اند. از میان موارد فوق، سخن از مقولات مربوط به «طراحی» و «معرفی آثار» و «بررسی صوری» در متن‌های پیش از انقلاب نیز به چشم می‌خورد؛ اما پرداختن به «گرایش‌های معماری» و «سبک‌شناسی» در این دوره تقریباً از متن‌ها غایب است (ت ۶). در مجموع، پس از انقلاب و خصوصاً از دهه ۱۳۸۰ ش، فراوانی مطلق همه مقولات فوق در متن‌ها رشدی چشمگیر کرده است.

→ نشان می‌دهد؛ اما اگر فراوانی نسبی آن را در نظر بگیریم، میزان توجه به آن در برهه ۱۳۷۰-۱۳۷۴ش بیشتر از برهه‌های دیگر است. در واقع، در بازه زمانی ۱۳۷۰-۱۳۷۴ش توجه به مقوله هویت، در نسبت با دیگر مقولات مطرح‌شده در متن‌ها بیش از برهه ۱۳۸۵-۱۳۸۹ش بوده و بیشتر توجه مؤلفان را به خود جلب کرده است. در تحلیل‌هایی که از پی آمده است، به فراخور موضوع، به یکی از دو فراوانی مطلق و نسبی و یا به هر دو آن‌ها توجه شده است.

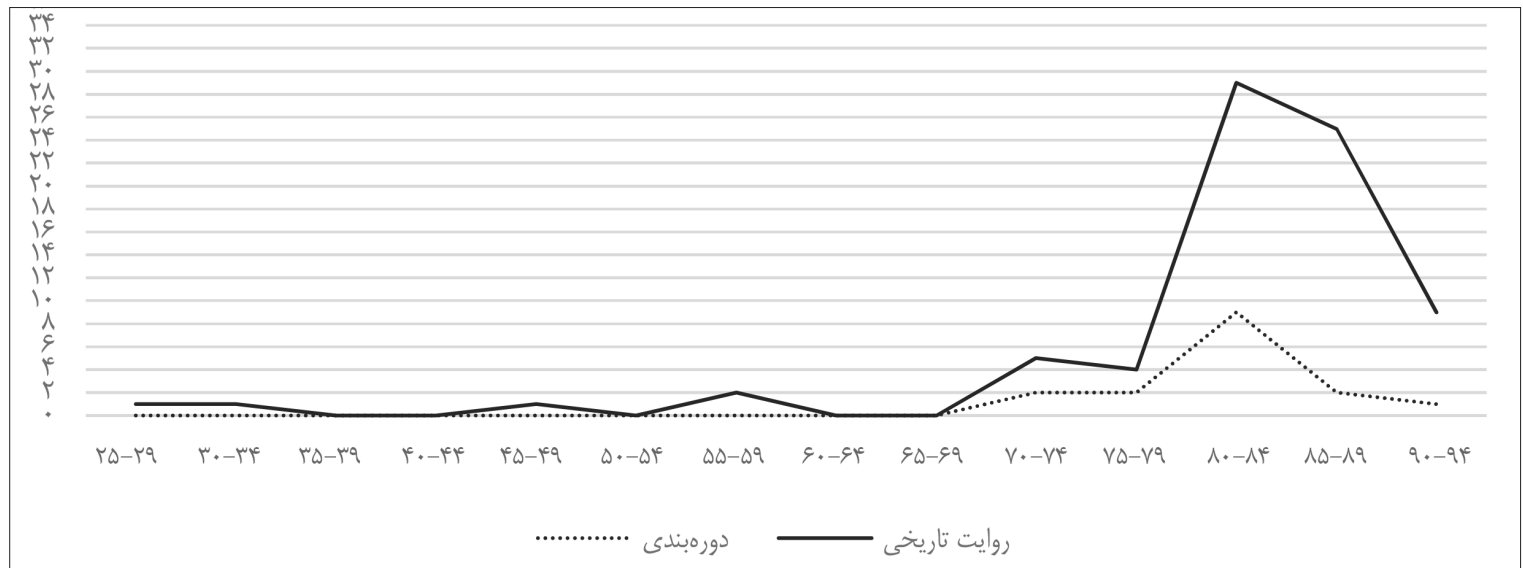
ت ۸. مقولات مربوط به «طرز پرداختن به معماری معاصر ایران»، ترسیم: نگارندگان.

گذشته، بسامد مقولات «طراحی» و «سبک‌شناسی» کم،^{۴۴} «گرایش‌های معماری» متوسط،^{۴۵} «بررسی صوری» زیاد،^{۴۶} و «معرفی آثار» بسیار زیاد^{۴۷} بوده است. توجه به این نکته مهم است که در منابع مربوط به معماری معاصر ایران که در پژوهش حاضر بررسی شده، «معرفی آثار» بیش از همه مقولات دیگر در متن‌ها تکرار شده است.

مقاطع زمانی بررسی‌شده در تاریخ معماری معاصر ایران: در طی هفتاد سال گذشته، در مبحث معماری معاصر ایران، مؤلفان مختلف از دوره‌ها و برهه‌های تاریخی «قاجاریه»، «پهلوی»،^{۴۸} «پهلوی اول»، «پهلوی دوم»، و «پس از انقلاب» سخن گفته‌اند. در متن‌های بررسی‌شده در پژوهش حاضر، بررسی دو برهه پهلوی اول و پهلوی دوم بیش از بقیه مقاطع زمانی در مد نظر مؤلفان بوده و به نسبت آن‌ها، توجه مؤلفان به مقاطع زمانی قاجاریه و پس از انقلاب کمتر بوده است (ت ۷). در بررسی این دسته از مقولات، برهه پس از انقلاب کاملاً با پیش از آن متفاوت است. بعد از انقلاب اسلامی توجه به معماری پس از انقلاب، که از دهه ۱۳۷۰ش با معدودی نوشته‌ها آغاز شده، در

دهه ۱۳۸۰ش و خصوصاً نیمه دوم آن رشدی چشمگیر کرده است. به همین نحو و با شدت بیشتر، توجه به معماری پهلوی اول و دوم، که از دهه ۱۳۷۰ش در متونی معدود انعکاس یافته، در دهه ۱۳۸۰ش جهش‌هایی ناگهانی کرده است. وضعیت توجه به معماری دوره قاجاریه هم تقریباً مشابه موارد پیشین است، منتها با فراوانی کمتر. توجه به این نکته جالب است که در منابع دوره پهلوی تقریباً هیچ توجهی به معماری دوره قاجاریه نشده است.^{۴۹} از منظری کلان، تا دهه ۱۳۷۰ش، رویکرد تاریخی به معماری معاصر ایران چندان محل توجه مؤلفان نبود؛ اما از آغاز دهه ۱۳۷۰ش این رویکرد قوت گرفته و در دهه ۱۳۸۰ش جهشی بسیار زیاد و ناگهانی کرده است. در مجموع، در میان متونی که در پژوهش حاضر بررسی شده است، موضوع معماری دوره «پهلوی» با بسامد کم،^{۵۰} دوره‌های «پس از انقلاب» و «قاجاریه» با بسامد متوسط،^{۵۱} و دوره‌های «پهلوی اول» و «پهلوی دوم» با بسامد بسیار زیاد^{۵۲} ظاهر شده است.^{۵۳}

طرز پرداختن به تاریخ معماری معاصر ایران: طرز مواجهه

۲۲. این عنوان به موضوع متن راجع است؛ هنگامی که مؤلف، به هر نحوی، در سخن گفتن از معماری یا در زمینه‌های دیگر، همچون جامعه و فرهنگ، از دو وضعیت گذشته و حال سخن گفته است؛ اعم از اینکه آن‌ها را در قیاس با هم بررسی کرده یا در تخالف یا ادامه هم دانسته باشد. این عنوان برای همه تعابیری که مضمونی مشابه دارند، استفاده شده است، تعابیری چون دیروز و امروز، سنتی و جدید، سنتی و مدرن، قدیمی و معاصر، و...
 ۲۳. دوباره یادآوری می‌کنیم که این تحلیل‌ها و تحلیل‌های بعدی مبتنی بر ۳۸۹ منبعی است که بنا بر اهمیت بیشتر گزینش شده است.
 ۲۴. برای داشتن معیاری ثابت در همه تحلیل‌های مشابه که در ادامه خواهد آمد، در هنگام

۹. مقولات مربوط به «اندیشه و معماری مدرن»، ترسیم: نگارندگان.

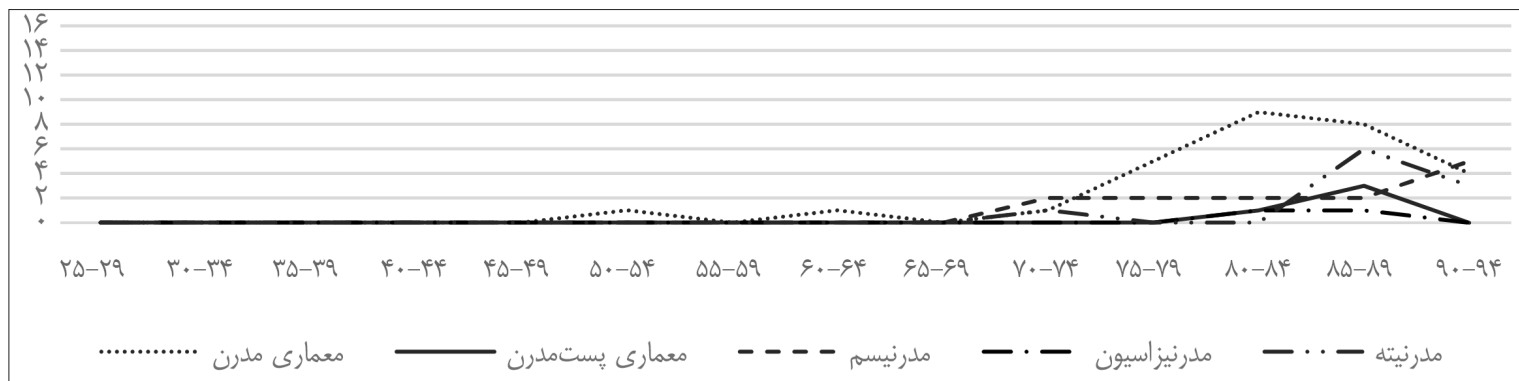
تقریباً از متن‌ها غایب هستند (ت ۹). از این میان، مقوله «معماری مدرن» در سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۴ش با فراوانی مطلق و نسبی نسبتاً قابل‌توجهی در متن‌ها مطرح شده است. توجه به دو مقوله دیگر، یعنی «مدرنیته» و «مدرنیسم»، نیز از سال ۱۳۸۵ش اندکی بیشتر شده است. در میان مقولات دیگر این دسته و در قیاس با ۳۷ مقوله بررسی‌شده در پژوهش حاضر، «مدرنیزاسیون» کم‌سامدترین مقوله مطرح‌شده در ادبیات معماری معاصر ایران است. در مجموع، در منابع بررسی‌شده در پژوهش حاضر، به‌جز «معماری مدرن» که جزو مقولات با سامد کم^{۶۰} محسوب می‌شود، «مدرنیسم» و «مدرنیزاسیون» و «مدرنیته» در زمره مقولات با سامد بسیار کم^{۶۲} هستند.

۴. بررسی بازه‌های زمانی

ادبیات معماری معاصر ایران را می‌توان از منظری دیگر هم بررسی کرد و آن مطالعه برهه‌های پنج‌ساله به لحاظ بسامد نسبی^{۶۳} تکرار مقولات ذکرشده در قسمت پیشین است. در برهه پنج ساله ۱۳۲۵-۱۳۲۹ش، به رغم آنکه متقدم‌ترین برهه است، ۲۵ منبع منتشر شده که نسبت به آن زمان درخور توجه است. از این بین، در تحقیق حاضر، ۱۶ منبع گزینش و بررسی شده است. در میان این منابع، سخن در باب دو مقوله «معماران» و «معرفی آثار» با بسامد زیاد،^{۶۴} و «زندگی‌نامه

صاحب‌نظران با تاریخ معماری معاصر ایران نیز قابل‌تأمل است. «دوره‌بندی»^{۶۴} و به دست دادن «روایت تاریخی»^{۶۵} دو روش از روش‌های مواجهه‌ای است که مؤلفان مختلف در پرداختن به تاریخ معماری معاصر ایران پیش گرفته‌اند. همچنان که از میزان توجه به برهه‌های تاریخی مختلف — که در بند فوق به آن‌ها پرداخته شد — می‌توان گفت در منابع پیش از انقلاب توجه چندانی به دو مقوله «دوره‌بندی» و «روایت تاریخی» نبوده است؛ اما پس از انقلاب، و خصوصاً در دهه ۱۳۸۰ش، با رشد توجه تاریخی به معماری معاصر ایران، این دو مقوله نیز محل توجه و تمرکز مؤلفان شده است (ت ۸). در قیاس با تلاش برای به دست دادن یک «روایت تاریخی»، فراوانی مقوله «دوره‌بندی» در متن‌ها به مراتب کمتر است.^{۶۶} در مجموع، در ادبیات معماری معاصر ایران، مبحث «دوره‌بندی» در زمره مقولات با بسامد بسیار کم،^{۶۷} و «روایت تاریخی» از جمله مقولات با بسامد زیاد^{۶۸} است.

مدرنیته: از دیگر موضوعاتی که در طی این هفتاد سال توجه محققان را جلب کرده وجوه مختلف مدرنیته و معماری مدرن در قالب مقولاتی چون «معماری مدرن» و «مدرنیته» و «مدرنیزاسیون» و «مدرنیسم» است.^{۶۹} در مقام قیاس با مباحث دیگر، بسامد تکرار این دسته از مقولات در متن‌های مربوط به معماری معاصر ایران بسیار اندک است. آن‌ها تا سال ۱۳۷۰ش

→ سخن از فراوانی نسبی یک مقوله در کل بازه زمانی ۱۳۲۵-۱۳۹۴ ش، درجه بندی ذیل اتخاذ شده است: بسامد مقولات با فراوانی نسبی ۰ تا ۵٪ «بسیار کم»، ۵ تا ۱۰٪ «کم»، ۱۰ تا ۱۵٪ «متوسط»، ۱۵ تا ۲۰٪ «زیاد»، ۲۰ تا ۲۵٪ «بسیار زیاد» خوانده شده است. این درجه بندی مبتنی بر بیشینه و کمینه فراوانی نسبی همه ۳۷ مقوله بررسی شده (در کل هفتاد سال) است که به ترتیب، ۷۱/۲۵٪ (برای مقوله «معرفی آثار») و ۵۱٪ (برای مقوله «مدرنیزاسیون») بوده است.

۲۵. با فراوانی نسبی ۳٪ و فراوانی مطلق ۱۳.

۲۶. به ترتیب با فراوانی های نسبی ۵۱٪ و ۶۴٪ و ۵۴٪ و فراوانی های مطلق ۲۰ و ۲۵ و ۲۱.

۲۷. با فراوانی نسبی ۲۴٫۷٪ و فراوانی مطلق ۹۶.

۲۸. به ترتیب با فراوانی های نسبی ۱۰٫۸٪ و ۱۳٫۹٪ و ۱۲٫۱٪ و فراوانی های مطلق ۴۲ و ۵۴ و ۴۷.

۲۹. منظور از گسست مفهومی است که راجع به هر شکل از انقطاع در معماری یا فرهنگ یا تاریخ ایران باشد.

۳۰. با فراوانی نسبی ۶٫۴٪ و فراوانی مطلق ۲۵.

۳۱. توجه به این نکته خود تحقیقی جداگانه را می طلبد که چرا مقوله «قد» چه نقد آثار معماری و چه نقد آرای معماران و صاحب نظران، تا این حد در ادبیات معماری معاصر ایران فقیر بوده است.

۳۲. به ترتیب با فراوانی های نسبی ۲۶٪ و ۱۳٪ و ۱۱٪ و ۴۶٪ و ۲۶٪ و ۱۰٪ و ۱۶ و ۱۸.

معمار» و «آثار معمار» و «آسیب شناسی» و «بررسی صوری» با بسامد متوسط^{۶۵} در متن ها به میان آمده است. بسامد تکرار بقیه مقولات نیز کم یا بسیار کم است. در مجموع، در متن های منتشر شده در این برهه، تمرکز مؤلفان بیشتر بر معماران و آثار معماری و نیز، تا حدی، آسیب شناسی وضعیت موجود و پیشنهادهایی برای بهبود آن بوده است.

منابع منتشر شده در دو برهه ۱۳۳۰-۱۳۳۴ ش و ۱۳۳۵-۱۳۳۹ ش (به ترتیب ۴ و ۱ منبع) آنقدر اندک است که مجالی برای بررسی های دقیق تر فراهم نمی کند؛ اما در مقطع زمانی ۱۳۴۰-۱۳۴۴ ش، ۲۵ منبع منتشر شده است که از میان آن ها در پژوهش حاضر ۱۱ منبع گزینش و بررسی شده است. در میان این منابع تقریباً هیچ مقوله ای بر دیگر مقولات غلبه ندارد و به جز «بررسی صوری»، که با بسامد متوسط در متن ها تکرار شده است،^{۶۶} بسامد تکرار بقیه مقولات کم و یا بسیار کم است.

در برهه پنج ساله ۱۳۴۵-۱۳۴۹ ش فراوانی منابع ۳۷ است که بیشتر از برهه های پیشین است. از بین این منابع، در این تحقیق، ۱۵ منبع گزینش و بررسی شده است که در میان آن ها بسامد تکرار مباحث مربوط به «معماران» بسیار زیاد،^{۶۷} «معرفی آثار» زیاد،^{۶۸} و «گذشته و حال» و «اندیشه معمار» و «توصیه» در حد متوسط بوده است. غیر از این ها، بسامد تکرار مقولات دیگر درخور توجه نیست. از این بررسی ها پیداست که در این برهه نیز همچنان توجه مؤلفان بیشتر معطوف به معماران و آثار معماری بوده است.

در برهه پنج ساله ۱۳۵۰-۱۳۵۴ ش، تعداد منابع به ۲۰ مکتوب کاهش یافته است که قابل توجه و تأمل است. از میان این ها، در پژوهش حاضر ۱۳ منبع گزینش و بررسی شده است. در این برهه مباحث مربوط به «معرفی آثار» با بسامد بسیار زیاد،^{۶۹} «توصیه» و «بررسی صوری» با بسامد زیاد،^{۷۰} و «معماران» با بسامد «متوسط»^{۷۱} در متن ها طرح شده است. غیر از موارد فوق، بسامد تکرار مقولات دیگر کم یا بسیار کم است. این نکته جالب

توجه است که در این برهه، بر خلاف برهه پیش، توجه به آثار معماری از معماران پیشی گرفته است.

در مقطع زمانی ۱۳۵۵-۱۳۵۹ ش نیز روند کاهش تعداد منابع ادامه یافته و تعداد منابع منتشر شده به ۱۴ منبع رسیده است.^{۷۲} از این تعداد، در پژوهش حاضر، ۱۲ منبع بررسی و گزینش شده است. در منابع این برهه پنج ساله «معماران» و «زندگی نامه معمار» و «اندیشه معمار» و «آثار معمار» در زمره مقولات با بسامد بسیار زیاد^{۷۳} هستند و بسامد تکرار مقوله های دیگر کم یا بسیار کم است. نتایج فوق حاکی از آن است که در این برهه تمرکز بر شخص معمار و وجوه مختلف او در مرکز توجه مؤلفان بوده است.

در سال های ۱۳۶۰-۱۳۶۴ ش فقط یک منبع مرتبط با معماری معاصر ایران منتشر شده و در سال های ۱۳۶۵-۱۳۶۹ ش نیز هیچ منبعی در این زمینه منتشر نشده است؛^{۷۴} اما در مقابل، در برهه پنج ساله ۱۳۷۰-۱۳۷۴ ش تعداد منابع مربوط به معماری معاصر ایران جهشی ناگهانی کرده و از صفر به ۵۴ رسیده است که از این تعداد، در پژوهش حاضر، ۲۴ منبع گزینش و بررسی شده است. در اینجا ذکر این نکته لازم است که از آغاز دهه ۱۳۷۰ ش، به سبب افزایش فزاینده تعداد منابع در باب معماری معاصر ایران، کمتر مقوله ای با فراوانی نسبی زیاد و یا بسیار زیاد در متن ها ظاهر شده است. در این برهه دو مقوله «توصیه» و «آسیب شناسی» با بسامد نسبی زیاد در متن ها تکرار شده است.^{۷۵} غیر از این ها، شش مقوله «معماری گذشته» و «قاجاریه»^{۷۶} و «گذشته و حال» و «الهام از معماری گذشته» و «ایران و غرب» و «روایت تاریخی» با بسامد متوسط^{۷۷} در متن ها ظاهر شده است. بسامد تکرار بقیه مقولات نیز کم و یا بسیار کم است. در مجموع، با نگاهی کلی به منابع این دوره مشخص می شود که سخن گفتن از باید ها و نبایدها و توجه به ارزش های معماری گذشته از عمده ترین مباحث و مقولات مطرح شده در منابع این برهه بوده است.^{۷۸}

۳۳. این عنوان به شیوه و طرز بیان مؤلفان در متن مربوط است، هنگامی که برای بهبود وضعیت معماری معاصر ایران و رفع مسائل و مشکلات و معضلات آن پیشنهادها و راه حل‌هایی عرضه کرده‌اند.

۳۴. این عنوان نیز راجع به شیوه و طرز بحث نویسندگان است، هنگامی که در متن‌ها به مسائل و مشکلات و معضلات معماری معاصر ایران پرداخته‌اند.

۳۵. با فراوانی نسبی ۱۲٫۳٪ و فراوانی مطلق ۴۸.

۳۶. با فراوانی نسبی ۲۱٫۶٪ و فراوانی مطلق ۸۴.

۳۷. این عنوان به شیوه و موضع مؤلف و همچنین محدوده جغرافیایی مورد نظر او باز می‌گردد؛ هنگامی که معماری ایران و سرزمین‌های دیگر، از جمله کشورهای اروپایی یا آسیایی یا آمریکایی، را به صورت توأم بررسی کرده است.

۳۸. این عنوان به موضوع متن مربوط است، وقتی که نویسنده بر تلفیق دستاوردها و فنون و ارزش‌های معماری ایرانی و غربی تمرکز کرده است. به بیانی کلی، این عنوان راجع به هرگونه ترکیب تجربیات معماری ایران و غرب است.

۳۹. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۴٫۶٪ و ۲٫۶٪ و ۳٫۶٪ و فراوانی‌های مطلق ۱۸ و ۱۰ و ۱۴.

۴۰. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۸٫۲٪ و ۹٫۸٪ و فراوانی‌های مطلق ۳۲ و ۳۸.

۴۱. منظور طراحی معماری است، اعم از طراحی یک بنا یا مجموعه‌ای از بناها، طراحی در آثار یک معمار، و امثالهم.

برهه دیگری در طی هفتاد سال گذشته است. از این تعداد ۹۶ منبع در پژوهش حاضر گزینش و بررسی شده است. از میان مقولات مندرج در این منابع منتخب، مباحث مربوط به معماری برهه «پهلوی دوم» و «معرفی آثار» با فراوانی نسبی زیاد^{۸۵} در متن‌ها مطرح شده است. غیر از این‌ها، بسامد تکرار مباحث مربوط به معماری برهه‌های «پهلوی اول» و «پس از انقلاب»، و نیز «روایت تاریخی» و «بررسی صورتی» در متن‌ها متوسط^{۸۶} است. البته توجه به این نکته مهم است که فراوانی مطلق مقولات فوق به نسبت برهه‌های دیگر بسیار بالاتر است؛ اما به سبب کثرت منابع در این محدوده زمانی، فراوانی نسبی آن‌ها در محدوده متوسط قرار گرفته است. غیر از موارد یادشده، فراوانی نسبی مقولات دیگر کم و یا بسیار کم است. با مروری بر مقولات پرسامد این برهه درمی‌یابیم که، در این برهه، نگاه تاریخی و پرداختن به آثار معماری معاصر ایران بیشترین غلبه را داشته است.

در بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۳۹۴ش، تعداد منابع مربوط به معماری معاصر ایران به ۱۳۴ مکتوب کاهش یافته است که از میان آن‌ها ۶۱ منبع گزینش و بررسی شده است.^{۸۷} در این برهه دو مقوله «معماران» و «معرفی آثار» با فراوانی نسبی زیاد^{۸۸} در متن‌ها ظاهر شده است. همچنین بسامد تکرار مباحث مربوط به معماری برهه‌های «پهلوی اول» و «پهلوی دوم» و نیز «آثار معمار» و «بررسی صورتی» و «زندگی‌نامه معمار» در حد متوسط^{۸۹} است. غیر از این‌ها، بسامد تکرار مقولات دیگر چندان درخور توجه نیست. توجه به مقولات پرسامد این برهه نکات جالبی را برای پژوهشگر آشکار می‌کند. در این برهه، نوعی بازگشت به عینیت‌گرایی دهه‌های آغازین مشاهده می‌شود که که در آن، دو مقوله معماران و آثار معماری در مرکز توجه مؤلفان قرار داشته است. در این برهه همچنین نگاه تاریخی به معماری معاصر ایران همچنان محل توجه مؤلفان بوده است، منتها با شدتی کمتر.

فراوانی منابع در برهه ۱۳۷۵-۱۳۷۹ش، نسبت به برهه پنج‌ساله پیش از آن، چندان تغییری نکرده و به ۵۶ مورد رسیده که از این میزان، در پژوهش حاضر، ۳۶ منبع گزینش و بررسی شده است. در این برهه، بسامد تکرار هیچ مقوله‌ای در متن‌ها زیاد نیست. پرسامدترین مقولات این برهه «توصیه»، «آسیب‌شناسی»، «معماران»، و «یوم‌گرایی» است.^{۹۰} که همگی در زمره مقولات با بسامد متوسط هستند. غیر از این‌ها، بسامد تکرار مقولات دیگر چندان درخور توجه نیست. با نگاهی به مقولات پرسامدتر این برهه درمی‌یابیم که در متن‌های این بازه زمانی نیز سخنان هنجاری و بایدها و نبایدها، در قالب دو مقوله «توصیه» و «آسیب‌شناسی» بیشترین غلبه را داشته است. همچنین توجه به معماران و نیز مباحث مربوط به معماری بومی و خودی توجه مؤلفان را به خود جلب کرده است.

در برهه پنج‌ساله ۱۳۸۰-۱۳۸۴ش فراوانی منابع جهشی ناگهانی کرده و به ۱۵۶، یعنی حدود سه‌برابر، رسیده است. در پژوهش حاضر حدود دوسوم منابع این برهه، یعنی ۹۶ منبع، گزینش و بررسی شده است. در طی این پنج سال، مباحث مربوط به معماری برهه «پهلوی اول» با بسامد بسیار زیاد^{۹۱} در متن‌ها تکرار شده است.^{۹۱} بر همین سیاق، مباحث دربردارنده «روایت تاریخی» با بسامدی زیاد^{۹۲} در متن‌ها ظاهر شده است. غیر از این‌ها، بسامد تکرار مقولات «آسیب‌شناسی»، «پهلوی دوم»، «معماران»، و «معرفی آثار» نیز درخور توجه است که همگی با بسامد متوسط^{۹۳} در منابع تکرار شده‌اند. به جز اینها، بسامد تکرار بقیه مقولات کم و یا بسیار کم است. در مجموع، در این بازه زمانی، نگاه تاریخی به معماری معاصر ایران فزونی یافته است.^{۹۴} مباحث مربوط به آسیب‌شناسی وضعیت موجود معماری معاصر ایران و معماران و آثار معماری نیز سه مقوله مهم دیگر است که در متن‌های این برهه مطرح شده است.

در حد فاصل سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ش تعداد منابع مربوط به معماری معاصر ایران به ۲۰۹ رسیده که بیش از هر

۵. نتیجه

در مجموع و در نگاهی کلی به ۷۴۹ منبع منتشر شده در هفتاد سال گذشته، می‌توان پرتکرارترین مقولات ادبیات معماری معاصر ایران را، به ترتیب بسامد تکرار، مرتب کرد. در هفتاد سال گذشته، «معرفی آثار» پربسامدترین مقوله در ادبیات معماری معاصر ایران بوده است و این نتیجه‌ای بسیار مهم و قابل تأمل است. نخستین دلالتش این است که تلقی مؤلفان از معماری بیشتر معطوف به اثر معماری بوده است تا وجوه دیگر آن. نکتهٔ درخور توجه دیگر آن است که توجه به آثار معماری تقریباً همواره در معرض توجه مؤلفانی بوده که در باب معماری معاصر ایران مطالبی نگاشته‌اند. در این هفتاد سال، همچنین مقولات «معماران»، «آسیب‌شناسی»، «پهلوی اول»، و «پهلوی دوم» در زمرهٔ مقولات با فراوانی نسبی بسیار زیاد بوده است.^{۹۰} غیر از این‌ها، مباحث مربوط به «روایت تاریخی» و «بررسی صوری» نیز در زمرهٔ مقولات با بسامد زیاد بوده است. پرداختن به مقولات فوق حاکی از نحوهٔ توجه دیگری به معماری است که در آن جهان معماری، علاوه بر اثر معماری، شامل فرایند معماری و عاملان و سیاق^{۹۱} معماری نیز می‌شود. به جز موارد فوق، مقولات دیگر با بسامد متوسط و کم و بسیار کم در متن‌ها تکرار شده است. مباحث مربوط به «زندگی‌نامهٔ معمار»، «آثار معمار»، «اندیشهٔ معمار»، «توصیه»، «گرایش‌های معماری»، «پس از انقلاب»، و «قاجاریه» در زمرهٔ مقولات با بسامد متوسط؛ مباحث مربوط به «معماری گذشته»، «گذشته و حال»، «الهام از معماری گذشته»، «هویت»، «بوم‌گرایی»، «ایران و غرب»، «طراحی»، «سبک‌شناسی»، «پهلوی»، و «معماری مدرن» جزو مقولات با بسامد کم؛ و مباحث مربوط به «سنت و تجدد»، «نقد»، «گسست»، «فرهنگ»، «جامعه»، «بررسی تطبیقی»، «جهانی شدن»، «تلفیق»، «مدرنیسم»، «مدرنیسم»، «مدرنیته»، و «دوره‌بندی» نیز در شمار مقولات با بسامد بسیار کم بوده‌اند. بسامد تکرار متوسط و اندک

۴۲. مراد از این عنوان بررسی صورت (فرم) آثار معماری است. مؤلفانی که در محدودهٔ پژوهش حاضر دست به بررسی صوری آثار زده‌اند، بیشتر به بررسی اشکال، احجام، اجزا، نماها، تزیینات، و عناصر بناها پرداخته‌اند.
 ۴۳. این عنوان در زمرهٔ عنوان‌های پرمسئله است. توجه به این نکته مهم است که در تحقیق حاضر میان گرایش و سبک تفاوت قائل شده‌ایم. در واقع، تلقی مؤلفان از مفهوم «گرایش» قدری مبهم است؛ اما در مجموع، ظاهراً چنان است که بیش از آنکه با صورت آثار سروکار داشته باشد، در نظر و اندیشه است و یا راجع به دسته‌بندی‌های کلان‌تر صوری، فراتر از سبک‌های خاص، است. گاه نیز، در نوشته‌های برخی مؤلفان، تفکیک میان دو اصطلاح سبک و گرایش چندان واضح نیست. در پژوهش حاضر، گرایش‌های تجدیدحیات‌گرایانه، ایرانی-اسلامی، باستان‌گرایی، سنت‌گرایی، تاریخ‌گرایی، و... از جمله گرایش‌هایی هستند که مؤلفان در ضمن سخنانشان به آن‌ها پرداخته‌اند.
 ۴۴. به ترتیب، با فراوانی‌های نسبی ۵/۴٪ و ۸٪ و فراوانی‌های مطلق ۲۱ و ۳۱.
 ۴۵. با فراوانی نسبی ۱۱/۸٪ و فراوانی مطلق ۴۶.
 ۴۶. با فراوانی نسبی ۱۷/۵٪ و فراوانی مطلق ۶۸.
 ۴۷. با فراوانی نسبی ۲۵/۷٪ و فراوانی مطلق ۱۰۰.

مقوله‌های فوق نشان می‌دهد که در یک تقسیم‌بندی کلی، در پرداختن به معماری معاصر ایران، مقولات عینی و ملموس بیش از مفاهیم ذهنی و غیرملموس توجه مؤلفان را جلب کرده است. بررسی سیر تاریخی بسامد مقوله‌ها در طی هفتاد سال گذشته نیز تا حدی مؤید این فرضیه است.

این بررسی تاریخی حاکی از آن است که مباحث مربوط به «معماران» و مقولات مربوط به آن تقریباً همواره در متن‌های مربوط به معماری معاصر ایران تکرار شده است، چه پیش از انقلاب و چه پس از آن. همچنین مباحث مربوط به «معرفی آثار» و «بررسی صوری» آثار معماری نیز تقریباً همواره از پربسامدترین مقولات ادبیات معماری معاصر ایران به شمار رفته است؛ البته این نکته نیز درخور توجه است که در دههٔ ۱۳۷۰، بسامد تکرار این دسته مقولات در متن‌ها کم و یا بسیار کم بوده است که محل تأمل است. گویی در این دهه، مقولات ذهنی بیش از مقولات عینی، همچون آثار معماری و معماران، توجه مؤلفان را جلب کرده است.^{۹۲}

از دیگر مقولات پربسامد در طی این هفتاد سال، مباحث مربوط به سخنان هنجاری مؤلفان، یعنی «توصیه» و «آسیب‌شناسی»، است که در هر دو برههٔ پیش و پس از انقلاب با بسامد درخور توجهی در متن‌ها تکرار شده است. در بررسی سیر تاریخی مقولات فوق، افزایش چشمگیر فراوانی نسبی و مطلق آن‌ها در حد فاصل سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۴ش درخور توجه است. نکتهٔ جالب توجه دیگر آن است که در دههٔ ۱۳۸۰ش بسامد تکرار مباحث مربوط به «آسیب‌شناسی» به مراتب بیش از «توصیه» شده است. این شواهد حاکی از آن است که در این سال‌ها، بیش از هر زمان دیگری، توجه مؤلفان به وضعیت وخیم معماری معاصر ایران جلب شده است.

از جمله مقولات دیگر که سیر تاریخی بسامد تکرارشان درخور توجه است، مباحث مربوط به نگاه تاریخی به معماری معاصر ایران است. این دسته مقولات در سال‌های ۱۳۸۰ تا

«معمار»، «آسیب‌شناسی»، و «تاریخ معماری» می‌شود. از این میان، در طی هفتاد سال گذشته، دو مقوله نخست، یعنی «اثر معماری» و «معمار» تقریباً همواره مورد توجه مؤلفان بوده است. مقوله آسیب‌شناسی اگرچه پیش از انقلاب نیز کمابیش در متن‌ها مطرح شده است، از دهه ۱۳۷۰ش به بعد است که مؤلفان به آن توجه کرده‌اند. از این منظر، وضعیت مقولات مربوط به نگاه تاریخی به معماری معاصر ایران کاملاً متفاوت است؛ زیرا از زمانی به بعد، و مشخصاً از دهه ۱۳۸۰ش است که در کانون توجه نویسندگان قرار گرفته و پیش از آن تقریباً در متن‌ها غایب است. کندوکاو در علت‌ها و سبب‌های این امر موضوع پژوهشی مستقل است.

۴۸. این عنوان به متن‌هایی مربوط است که در آن‌ها مؤلف تمایزی روشن میان دو برهه پهلوی اول و پهلوی دوم قائل شده و به طور کلی درباره معماری دوره پهلوی سخن گفته است.

۴۹. البته بخشی از این‌ها به فقدان نگاه تاریخی در دوره پهلوی بازمی‌گردد؛ اما بخشی نیز احتمالاً به شرایط سیاسی و اجتماعی و فرهنگی آن برهه مربوط است که بر مبنای آن دوره قاجاریه، در شئون مختلفش، فاقد ارزش انگاشته می‌شد.

۵۰. با فراوانی نسبی ۷۵٪ و فراوانی مطلق ۲۹.

۵۱. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۱۳٪ و ۱۴٪ و فراوانی‌های مطلق ۵۴ و ۵۷.

۵۲. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۲۴٪ و ۲۱٪ و فراوانی‌های مطلق ۹۶ و ۸۳.

۵۳. در این میان، میزان اقبال مؤلفان به برهه‌های زمانی مختلف معماری معاصر ایران جالب توجه است. اینکه معماری پهلوی اول و دوم بیش از معماری همه ادوار و برهه‌های دیگر محل توجه مؤلفان بوده را می‌توان به علل مختلف مربوط دانست: از جمله آنکه فاصله تاریخی با آن‌ها مجال بیشتری برای تأمل درباره‌شان فراهم کرده است. همچنین این امر تا حدی مبین آن است که در نظر مؤلفان معماری این دو برهه بیش از همه برهه‌ها و ادوار دیگر نماینده معماری معاصر ایران و یا واجد ارزش دیگری بوده است.

۱۳۹۴ش با بسامد درخور توجهی در متن‌ها تکرار شده است. در قیاس با دیگر مقولات پرتکرار در ادبیات معماری معاصر ایران، نگاه تاریخی به معماری امری است که از زمانی به بعد، مشخصاً از دهه ۱۳۸۰ش، توجه مؤلفان را جلب کرده است. از این لحاظ، وضعیت مقولات مربوط به برخی مفاهیم، همچون «معماری گذشته» و «بوم‌گرایی» و «ایران و غرب»، نیز مشابه است، با این تفاوت که این مقولات در دهه ۱۳۷۰ش نسبتاً رواج یافته است، البته با بسامد تکرار متوسط.

نگریستن به ادبیات معماری معاصر ایران از کلان‌ترین سطح نکاتی را آشکار می‌کند. نکته نخست مواضع تأکید مؤلفان در پرداختن به معماری معاصر ایران است که شامل «اثر معماری»،

منابع و مأخذ

«از ابتدا تا انتها زندگی استاد هادی میرمیران: بخش سوم و پایانی». در راه و ساختمان، ش ۹۱ (مرداد ۱۳۹۳)، ص ۱۱۱-۱۲۲.

«اعتدال میان سنت و نوآوری». در آبادی، ش ۱۹ (زمستان ۱۳۷۴)، ص ۶۴-۶۷.

«آبادان از نظر ساختمان و شهرسازی»، در آرشیتکت، ش ۴ (تیر ۱۳۲۶)، ص ۱۴۱-۱۴۵.

«آرشیتکت‌های ما را بشناسید: آرشیتکت وارتان»، در آرشیتکت، ش ۱ (مرداد و شهریور ۱۳۲۵)، ص ۳۲-۳۷.

«آرشیتکت‌های ما را بشناسید: علی صادق»، در آرشیتکت، ش ۴ (تیر ۱۳۲۶)، ص ۱۴۹-۱۵۱.

«آرشیتکت‌های ما را بشناسید: کیقباد ظفر»، در آرشیتکت، ش ۲ (آبان و آذر ۱۳۲۵)، ص ۶۸-۷۵.

«آرشیتکت‌های ما را بشناسید: محسن فروغی»، در آرشیتکت، ش ۶ (تیر ۱۳۲۷)، ص ۲۱۳-۲۱۹.

آرامگاه شیخ اجل استاد سخن سعدی، تهران: انجمن آثار ملی، ۱۳۳۰.

آزاد، میترا. «بحران هویت و عدم بهره‌گیری از الگوهای کهن در معماری معاصر ایران»، در آبادی، ش ۵۲ (پاییز ۱۳۸۵)، ص ۳۴-۳۹.

آغاز معماری صنعتی ایران، تهران: موزه هنرهای معاصر، بی‌تا.

آق‌اولی، فرج‌الله. «نامه انجمن آثار ملی»، در نیما، ش ۱۷۹ (خرداد ۱۳۴۲)، ص ۱۳۰-۱۳۷.

آگاه، ایمان و خشایار حضرتی‌وند. «آیا معماری ما نیاز به اندیشیدن دارد؟»، در طراح، ش ۱۱ (تابستان ۱۳۹۴)، ص ۸۴-۸۸.

ابوترابی، محسن. «دوگانگی و واقعیت: مروری بر مبحث معماری در ایران»، ترجمه نسیم مهرتبار. در هنرهای تجسمی، ش ۶ (تابستان و پاییز ۱۳۷۸)، ص ۱۵۳-۱۶۱.

اتحادیه، حمیرا. «ارزش میراث رولان دوبرول»، در معمار، ش ۱۱ (زمستان ۱۳۷۹)، ص ۶۴-۶۷.

_____ . «رولان دوبرول معمار فرانسوی: طراحی دبستان و دانشکده از گرگان تا بندرلنگه»، در معماری و فرهنگ، ش ۵۲ (تابستان ۱۳۹۲)، ص ۲۸-۴۲.

احمدی، بهروز. «تحول معماری تهران در دو دهه اخیر»، در معماری و فرهنگ، ش ۷ (زمستان ۱۳۷۹)، ص ۵۶-۵۷.

ارجمندی، محمود و مسعود وکیل‌زاده. «گفتگوئی با کامران دیبا»، در هنر و معماری، ش ۱ (فروردین و اردیبهشت و خرداد ۱۳۴۸)، ص ۸۴-۸۷.

اردلان، نادر. «آفریدن نو»، در هنر و معماری، ش ۲۵-۲۶ (آذر، اسفند ۱۳۵۳)، ص ۳۳-۳۸.

اسلام‌مسلك، ريمًا. «چند بناى قديمى در رشت»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۸۶-۹۲.

اسماعیلی، علیرضا. «معماری دوره پهلوی اول به روایت اسناد (۱: آرامگاه فردوسی)». در گلستان هنر، ش ۲ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۹۹-۱۱۰.

اعتصام، ایرج. «بررسی تطبیقی معماری و شهرسازی معاصر ایران با اروپا»، در مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهم، ۱۳۷۴. ج ۳، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۸۹-۱۱۰.

_____ . «مشخصات مرحله انتقالی در معماری و شهرسازی ایران، در بورس، ش ۱۱۶ (فروردین ۱۳۵۲)، ص ۱۲۹-۱۳۳.

_____ . «طرح ساماندهی فضای معماری ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۴۰-۴۱ (خرداد و تیر و مرداد و شهریور ۱۳۷۶)، ص ۵۵-۶۰.

_____ . «معماری صنعتی ایران بین دو جنگ جهانی»، در معمار، ش ۲۵ (تیر ۱۳۸۳)، ص ۱۳۵-۱۴۴.

_____ . «نقش معمار». در مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهم، ۱۳۷۴. تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ج ۳، ص ۲۹۳-۳۰۰.

افشار نادری، کامران. «حضور گذشته در تجربه معماران معاصر»، در آبادی، ش ۲۳ (زمستان ۱۳۷۵)، ص ۳۷-۴۷.

افشار نادری، کامران. «معماری امروز ایران و مسئله پیشرفت»، در معمار، ش ۱ (تابستان ۱۳۷۷)، ص ۴-۶.

اقبال، سیدرحمان. «معماری ایران در سه دهه نخست قرن بیستم». در مجموعه مقالات دومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهم، ۱۳۷۸، ج ۴، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۲، ص ۴۱۳-۴۲۶.

امیدوار، عطاءالله. «در جست‌وجوی مهندس معمار در ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۵۴-۵۵ (مهر و آبان و آذر و دی ۱۳۷۸)، ص ۱۵۴-۱۵۶.

_____ . «کامران دیبا را چگونه به خاطر می‌آورم؟». در معمار، ش ۱۰ (زمستان ۱۳۷۹)، ص ۲۶-۲۷.

امیرکیایی، سیدمهدی. «معماری بناهای عمومی دوره پهلوی در انزلی»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۶۷-۷۲.

امیری، سعید. «آسیب‌ها و فرصت‌ها در خوانش معماری نئوکلاسیک در ایران»، در طراح، ش ۱۰ (تابستان و پاییز ۱۳۹۳)، ص ۷۳-۷۶.

انصاری، حمیدرضا. «تعلیق و تقلید: کنکاشی در نگاه معماری ایران به

۵۴. این عنوان به طرز و شیوه مؤلف در طرح موضوع بازمی‌گردد، هنگامی که معماری معاصر ایران - یا پاره‌ای از آن و یا مفهوم و مصداقی مربوط به آن - را به مقاطع زمانی دسته‌بندی کرده است. مثلاً هنگامی که مؤلفی تاریخ معماری معاصر ایران را به چند برهه تقسیم کرده و یا مراحل ساخت بنایی خاص را در چند برهه زمانی بررسی کرده است.

۵۵. مراد از «روایت تاریخی» تبیین سیر تحول کل تاریخ معماری معاصر ایران یا پاره‌ای از آن یا مصداقی خاص مربوط به آن است. این عنوان مربوط به متن‌هایی است که در آن‌ها مؤلف سیر تحول و تطور چیزی را بررسی کرده و در ضمن سخنش از شواهد تاریخی بهره گرفته است. از این‌رو، عنوان این مقوله هم در باب متن‌هایی به کار رفته که موضوعشان بررسی کل تاریخ معماری معاصر ایران یا برهه‌ای از آن بوده و هم در باب متن‌هایی که موضوعشان بررسی سیر تاریخی معماری یک شهر، آثار معماری، آموزش معماری، و... بوده است. اگر بررسی سیر تطور و عرضه شواهد تاریخی از متن غایب بوده، ولو آنکه موضوعش به مقطع تاریخی خاصی مربوط بوده، مقوله «روایت تاریخی» به آن متن نسبت داده نشده است.

۵۶. این امر احتمالاً به سبب پیچیدگی‌های نظری «دوره‌بندی» در قیاس با «روایت تاریخی» است.

۵۷. با فراوانی نسبی ۱/۴۱٪ و فراوانی مطلق ۱۶.

۵۸. با فراوانی نسبی ۱/۱۹٪ و فراوانی مطلق ۷۷.

جریان دیکانستراکشن»، در معماری و شهرسازی، ش ۷۲-۷۳ (پاییز ۱۳۸۲)، ص ۱۴-۲۱.

انصاری، حمیدرضا. «کثرت‌گرایی در معماری معاصر ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۸۴ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۳۰-۳۵.

انوار، سیدعبدالله. «غرب خیابان فردوسی جنوبی»، در سیما کوبان، کتاب تهران، ج ۵-۶ تهران: روشنگران، ۱۳۷۶، ص ۷۴-۱۰۹.

_____ . «غرب خیابان لاله‌زار»، در سیما کوبان، کتاب تهران، ج ۳، تهران: روشنگران، ۱۳۷۲، ص ۱۰-۵۳.

ایزدپناه، حمید. «بناهای دوره پهلوی اول در خرم‌آباد لرستان»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۶۵-۶۸.

«باشگاه ارامنه: طرح از رستم وسکانیان»، در هنر و معماری، ش ۶-۷ (۱۳۴۹)، ص ۵۶-۵۸.

بانی‌مسعود، امیر. «خاستگاه جریانی نوگرا در معماری معاصر ایران»، در شارسنان، ش ۲۲-۲۳ (زمستان ۱۳۸۷)، ص ۶-۷.

_____ . «مجموعه ورزشی آزادی»، در هنر معماری، ش ۱۹ (زمستان ۱۳۸۹)، ص ۱۰۶-۱۰۷.

_____ . «معماری آکادمیک ایران و تحولات معماری مسکن در دهه‌های ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰»، در هنر معماری، ش ۲۵ (زمستان ۱۳۹۱)، ص ۱۸-۲۹.

_____ . معماری معاصر ایران (در تکاپوی بین سنت و مدرنیته)، تهران: هنر معماری قرن، ۱۳۹۱.

باور، سیروس. «برخی تحولات آموزشی در دانشکده‌های معماری»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۳ (۱۳۸۷)، ص ۱۰۸-۱۰۹.

_____ . «بنیانگذاران معماری نوین ایران: محسن فروغی (۱۲۹۴-۱۳۶۴)»، در معماری و شهرسازی، ش ۶۴-۶۵ (فروردین ۱۳۸۱)، ص ۲۴-۲۹.

_____ . «پیشکسوتان معماری نوین ایران»، در طراح، ش ۱۰ (تابستان و پاییز ۱۳۹۳)، ص ۱۴.

_____ . «ساختمان باشگاه دانشگاه تهران»، در معماری و فرهنگ، ش ۷ (زمستان ۱۳۷۹)، ص ۱۵-۱۸.

_____ . «معماری در دوره پهلوی دوم»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۳۷-۴۱.

_____ . «معماری در سرزمین نفت»، در طراح، ش ۱۰ (تابستان و پاییز ۱۳۹۳)، ص ۳۴-۴۸.

- _____ . «نگاهی کوتاه بر شیوه‌ها و گرایش‌های معماری در تهران»، در سیما کوبان، کتاب تهران، ج ۴، تهران: روشنگران، ۱۳۷۳، ص ۵۲-۸۰.
- _____ . «نگاهی کوتاه بر شیوه‌ها و گرایش‌های معماری در تهران: قسمت دوم»، در سیما کوبان، کتاب تهران، ج ۵-۶، تهران: روشنگران، ۱۳۷۶، ص ۱۱۸-۲۲۶.
- _____ . *پیدایش معماری مدرن در ایران: یادنامه وارطان هوانسیان ۱۲۷۵-۱۳۶۱*، تهران: جامعه مشاوران ایران، ۱۳۶۲.
- پایه‌دار، پگاه و دیگران. «معماری بانک‌ها و مؤسسات مالی در ایران»، در هنر معماری، ش ۳۵ (زمستان ۱۳۹۳)، ص ۱۸-۲۷.
- پروا، محمد. «مدرنیته و معماری معاصر ایران: تحلیل معماری معاصر ایران از دیدگاه جامعه‌شناسی»، در مجموعه مقالات دومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهم، ۱۳۷۸، ج ۵، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۲، ص ۱۵۵-۱۶۴.
- پروشانی، هوشنگ. «منزل مسکونی آقای ایرج لک»، در معماری نوین، ش ۲ (آذر ۱۳۴۴)، ص ۲۷-۳۰.
- پرویزی، الهام و دیگران. «معماری ملی پایتخت در گرو تحولات فرهنگی»، در شهر و منظر، ش ۲۵ (شهریور ۱۳۹۱)، ص ۱۲-۲۵.
- «پل آبکار»، در هنر و معماری، ش ۲ (تیر و مرداد و شهریور ۱۳۴۸)، ص ۴۰-۴۱.
- پورجعفر، محمدرضا. «پیامدهای سیر اندیشه‌های تجدد بر معماری و شهرسازی ایران در اوایل دوره پهلوی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۲۲-۲۷.
- پهلوان‌زاده، لیلیا. «صنعت و معماری صنعتی در اصفهان»، در آبادی، ش ۵۲ (پاییز ۱۳۸۵)، ص ۷۴-۷۹.
- _____ . *میراث معماری صنعتی معاصر ایران: بخش دوم استان یزد، ج ۲، اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان، ۱۳۹۳.*
- _____ . *میراث معماری صنعتی معاصر ایران: بخش نخست استان اصفهان، ج ۲، اصفهان: معماریخانه باغ نظر، ۱۳۹۲.*
- پیشوایی، حمیدرضا و دیگران. *کتاب‌شناسی توضیحی معماری معاصر ایران (طرح پژوهشی)*، تهران: مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی، ۱۳۹۴-۱۳۹۶.
- تجویدی، محمدامین. «مدرنیسم و سینماهای معاصر تهران»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۱۸-۲۳.
- _____ . «معماری معاصر ایران و نسبت آن با معماری مدرن»، در اسماعیل آزادی، *اندیشه معماران معاصر ایران*، تهران: فرهنگ صبا، ۱۳۸۹، ص ۵۵-۷۶.
- _____ . «هتل رامسر»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۶۰-۶۴.
- _____ . *نگاهی به پیدایی معماری نو در ایران*، تهران: نشر فضا، ۱۳۸۷.
- «یحث درباره شیوه‌های معماری قدیم و نوین»، در معماری نوین، ش ۲-۳ (اسفند ۱۳۴۰).
- بدیع، ناصر. «معماری کشورهای در حال صنعتی شدن»، در هنر و معماری، ش ۲۵-۲۶ (آذر تا اسفند ۱۳۵۳)، ص ۳۱-۳۲.
- بذرافکن، کاوه. «تکنولوژی و معماری معاصر ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۷۴-۷۵ (زمستان ۱۳۸۲)، ص ۱۸-۲۵.
- برومندی، فریدون و فرامرز پارسى. «دانشگاه تهران»، در معمار، ش ۴۹ (خرداد و تیر ۱۳۸۷)، ص ۵۰-۵۵.
- بسکی، سهیلا. «دیداری دیگر با کامران دیبا»، در معمار، ش ۱۰ (زمستان ۱۳۷۹)، ص ۸-۱۹.
- بهادری، حسین. «بررسی فضاهای نمایشی در تهران»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۲۴-۲۸.
- بهرمان، علیرضا. «تأثیر مصالح جدید در شکل‌گیری معماری نوگرا»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۵۸-۶۱.
- بهشتی، سیدمحمد. «خانه از آغاز پهلوی اول تا دهه ۴۰ شمسی»، در معمار، ش ۸۷ (مهر و آبان ۱۳۹۳)، ص ۹۲-۹۵.
- پارسى، فرامرز و دیگران. «معماری ایستگاه‌های راه آهن»، در معمار، ش ۶۰ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۹)، ص ۴۸-۶۷.
- پارسى، فرامرز و دیگران. «معماری بانک در ایران دیروز»، در معمار، ش ۵۶ (مرداد و شهریور ۱۳۸۸)، ص ۲۸-۳۹.
- پازکی، منوچهر و رضا فلاح تفتی. «شکل‌گیری بیمارستان‌های تهران»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۵-۸.
- پاکدامن، بهروز. «سه معمار ایرانی»، در سیما کوبان، کتاب تهران، ج ۱، تهران: روشنگران، ۱۳۷۰، ص ۷۹-۱۱۲.
- _____ . «مقدمه‌ای بر شیوه‌ها و گرایش‌های معماری در تهران»، در مجموعه مقالات کنگره معماری و شهرسازی ایران: بهم، ۱۳۷۴. تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ج ۵، ص ۶۱۹-۶۳۰.

۵۹. بسامد تکرار دو مقوله «پست‌مدرنیته» و «معماری پست‌مدرن» در منابع آن قدر اندک است که به تحلیل نیانجامیده‌اند.

۶۰. با فراوانی نسبی ۷/۵٪ و فراوانی مطلق ۲۹.

۶۱. در قیاس با «معماری مدرن»، «معماری پست‌مدرن» در زمره مقولات با بسامد بسیار کم (با فراوانی نسبی ۱٪ و فراوانی مطلق ۴) است.

۶۲. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۳/۳٪ و ۰/۵٪ و ۶/۲٪ و فراوانی مطلق ۱۳ و ۲ و ۱۰.

۶۳. اگرچه فراوانی منابع در برهه‌های پنج‌ساله متفاوت است، برای یکدست کردن تعابیری چون «زیاد» و «کم»، در همه تحلیل‌های بعدی معیاری کمی در نظر گرفته‌ایم. طبق این معیار، بسامد مقولات با فراوانی نسبی ۱۰٪ تا ۱۰٪ «بسیار کم»، ۲۰٪ تا ۳۰٪ «متوسط»، ۳۰٪ تا ۴۰٪ «زیاد» و بیشتر از ۴۰٪ «بسیار زیاد» خوانده شده است. در مباحث این بخش، متفاوت با بخش پیشین، مراد از فراوانی نسبی فراوانی مقولات به نسبت منابع بررسی شده در برهه‌های پنج‌ساله است، نه کل ۳۸۹ منبع منتخب.

۶۴. هر دو با فراوانی نسبی ۳۷/۵٪ و فراوانی مطلق ۶.

۶۵. هر چهار مقوله با فراوانی نسبی ۲۵٪ و فراوانی مطلق ۴.

۶۶. با فراوانی نسبی ۲۷/۳٪ و فراوانی مطلق ۳.

۶۷. با فراوانی نسبی ۴۰٪ و فراوانی مطلق ۶.

۶۸. با فراوانی نسبی ۳۳/۳٪ و فراوانی مطلق ۵.

«تحولی نوین در آموزش آکادمیک معماری: گفتگو با ایرج اعتصام»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۴ (۱۳۸۷)، ص ۷-۵.

«تعامل فرهنگ و معماری: گفتگو با سیدمحسن حبیبی»، در معماری و فرهنگ، ش ۴۸ (تابستان ۱۳۹۱)، ص ۶-۹.

ثبات‌ثانی، ناصر. «مقدمه‌ای بر برخی عوامل تأثیرگذار بر معماری معاصر ایران در فاصله سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷. ش». در *آرمانشهر*، ش ۱۱ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲)، ص ۴۹-۶۰.

جان‌نثاری، رضا. «استاد حاج علی‌اصغر بنائی معمار»، در *گلستان هنر*، ش ۲ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۱۱۱-۱۱۵.

جانی‌پور، بهروز. «تأثیرپذیری دوره‌ای نمای ساختمان‌ها از مد و مصالح رایج در معماری معاصر تهران»، در *آبادی*، ش ۵۲ (پاییز ۱۳۸۵)، ص ۴۰-۴۳.

جباری، فرزانه و مرجان جهان‌دیده. «معماری بانک در ایران دیرپوز: در شیراز»، در *معمار*، ش ۵۶ (مرداد و شهریور ۱۳۸۸)، ص ۴۵-۴۷.

جبل‌عاملی، عبدالله. «خانه‌های اصفهان در دوران معاصر»، در *مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۷۴-۱۳۷۶*، ج ۴، ص ۹۹-۱۳۶.

جودت، محمدرضا. «آینده معماری ایران»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۴۰-۴۱ (خرداد و تیر و مرداد و شهریور ۱۳۷۶)، ص ۱۹-۲۴.

جهانبگلو، رامین و دیگران. «معماری در ایران»، در *رامین جهانبگلو، ایران در جستجوی مدرنیته: بیست گفتگو با بی‌بی‌سی با صاحب‌نظران ایرانی*، تهران: نشر مرکز، ۱۳۸۴، ص ۷۹-۹۰.

جهانبگلو، رامین و رضا مقتدر. «تأثیر معماری اروپایی در ایران»، در *رامین جهانبگلو، ایران و مدرنیته: گفتگوهایی با پژوهشگران ایرانی و خارجی در زمینه رویارویی با دستاوردهای جهان مدرن*، تهران: نشر قطره، ۱۳۸۷، ص ۷۵-۸۸.

حائری، محمدرضا. «خانه‌های معاصر: ویژگی‌ها و نیازها»، در *آبادی*، ش ۳۸ (بهار ۱۳۸۲)، ص ۱۱-۱۳.

«معماری معاصر، معماری مدرن، ساختمان‌سازی»، در *گفتگو*، ش ۱۳ (پاییز ۱۳۷۵)، ص ۲۹-۳۵.

«خانه، فرهنگ، طبیعت: بررسی معماری خانه‌های تاریخی و معاصر به منظور تدوین فرایند و معیارهای طراحی خانه، تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، ۱۳۸۸.

حبیب، فرح و اکرم حسینی. «تحلیلی از معماری معاصر ایران در رویارویی با پدیده جهانی شدن»، در *هویت شهر*، ش ۶ (بهار و تابستان ۱۳۸۹)، ص ۲۹-۳۸.

حبیبی، سیدمحسن و زهرا اهری. «اولین پژوهش‌ها و دومین پژوهش‌ها: نوآوری الگوی تهران»، در *صفه*، ش ۴۲ (بهار و تابستان ۱۳۸۵)، ص ۴۰-۴۹.

حبیبی، سیدمحسن. «شرح جریان‌های فکری معماری و شهرسازی در ایران معاصر با تأکید بر دوره زمانی ۱۳۵۷-۱۳۸۳»، در *مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۸۵*، ج ۲، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۶، ص ۹-۳۴.

«مکتب اصفهان، دولت قاجار و سبک تهران»، در *مجموعه مقالات دومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۷۸*، ج ۲، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۲، ص ۲۳۳-۲۴۶.

«شرح جریان‌های فکری معماری و شهرسازی در ایران معاصر با تأکید بر دوره زمانی ۱۳۵۷-۱۳۸۳»، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۵.

حجت، عیسی و آزاده آقالطیفی. «تأملی در نقش مخاطب در کیفیت معماری امروز ایران»، در *هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی*، ش ۴۲ (تابستان ۱۳۸۹)، ص ۲۵-۳۶.

حسینی، اکرم. «تبیین و تدوین گرایش‌های معماری معاصر ایران پس از انقلاب اسلامی: مطالعه معماری سال‌های ۱۳۶۰-۱۳۸۵ شهر تهران»، در *هویت شهر*، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۰)، ص ۱۷-۲۶.

«معماری معاصر ایران، مشهد: سخن‌گستر، ۱۳۹۲.

حسینی، داود و مهدی اثنی‌عشری. «ساختمان‌های ایستگاه‌های راه آهن»، در *معماری و فرهنگ*، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۲۹-۳۲.

حسینی، سیدباقر و دیگران. «نمادگرایی در اندیشه متفکران اسلامی و بازتاب آن در آثار معماران معاصر ایران»، در *آبادی*، ش ۵۸ (۱۳۸۷)، ص ۶۸-۷۵.

حقیق، سعید. «آیا معماری امروز ایران محصول انقلاب اسلامی است؟»، در *منظر*، ش ۳ (دی ۱۳۸۸)، ص ۶۲-۶۴.

«سبک‌شناسی "آر-نو" در معماری معاصر ایران»، در *هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی*، ش ۳۵ (پاییز ۱۳۸۷)، ص ۶۳-۷۳.

حکیم، نگار. «بررسی تاریخ هنری معماری خانه‌های گورکیان در تهران (۱۳۱۶-۱۳۱۶)»، در *معمار*، ش ۱۴ (پاییز ۱۳۸۰)، ص ۵۲-۵۸.

«تحول معماری مسکن ایرانی در دهه نخست قرن»، در *معمار*، ش ۱۷ (تابستان ۱۳۸۱)، ص ۶۵-۶۹.

«دو رهیافت در معماری مدرن پیش از انقلاب در ایران»، در *معمار*، ش ۴۳ (خرداد و تیر ۱۳۸۶)، ص ۱۶-۱۹.

۶۹. با فراوانی نسبی ۵۳/۹٪ و فراوانی مطلق ۷.

۷۰. هر دو مقوله با فراوانی نسبی ۳۰/۸٪ و فراوانی مطلق ۴.

۷۱. با فراوانی نسبی ۲۳/۱٪ و فراوانی مطلق ۳.

۷۲. این کاهش تا حدی طبیعی است و احتمالاً ناشی از تحولات مربوط به انقلاب و مقدمات و تبعات آن است.

۷۳. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۷۵٪ و ۷۵٪ و ۴۱/۷٪ و ۵۰٪ و فراوانی‌های مطلق ۹ و ۹ و ۵ و ۶.

۷۴. این نیز بدیهی است که این امر به سبب شرایط تاریخی و مشکلات و محدودیت‌های ناشی از جنگ بوده است.

۷۵. هر دو با فراوانی نسبی ۳۳/۳٪ و فراوانی مطلق ۸.

۷۶. هر دو با فراوانی نسبی ۲۹/۲٪ و فراوانی مطلق ۷.

۷۷. همگی با فراوانی نسبی ۲۰/۸٪ و فراوانی مطلق ۵.

۷۸. بررسی علل دخیل در این گرایش موضوع تحقیقی مجزا و مفصل است؛ اما پیشاپیش می‌توان حدس زد که وقوع انقلاب و جنگ و حال و هوای حاصل از آن‌ها از جمله عوامل مؤثر در این امر بوده است.

۷۹. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۲۷/۸٪ و ۲۵٪ و ۲۵٪ و ۲۲/۲٪ و فراوانی‌های مطلق ۱۰ و ۹ و ۹ و ۸.

۸۰. با فراوانی نسبی ۴۲/۷٪ و فراوانی مطلق ۴۱.

۸۱. توجه به این نکته مهم است که در برهه پس از انقلاب، در میان همه مقولات، فقط «پهلوی اول» است که با بسامد بسیار زیاد در متن‌ها مطرح شده است.

- _____ . «شیوه معماری بناهای عمومی گورکیان و مسئله انتساب طرح بناهای وزارت امور خارجه و دادگستری به او»، در معمار، ش ۱۵ (زمستان ۱۳۸۰)، ص ۷۸-۸۵.
- _____ . «معماری منطقه‌گرایی انتقادی و کالبدبخشی به "هویت" در برخی از آثار سیدهادی میرمیران»، در معمار، ش ۲۵ (تیر ۱۳۸۳)، ص ۳۶-۴۰.
- «خانه‌سازی در لویزان»، در معماری نوین، ش ۱ (خرداد و تیر ۱۳۴۳)، ص ۱۳-۱۵.
- خان‌زاد، شهریار و فرزانه احسانی مؤید. *کامران دیبا و معماری انسان‌دوستانه*، تهران: هنر معماری قرن، ۱۳۹۳.
- خان‌زاد، شهریار. *هوشنگ سیحون: معمار، هنرمند، نقاش*، تهران: هنر معماری قرن: دایره سبز، ۱۳۹۴.
- خبازی، محمد. «پیرامون بنیان‌های نظری معماری امروز ایران»، در *آبادی*، ش ۵۶ (پاییز ۱۳۸۶)، ص ۱۱۶-۱۲۱.
- _____ . «معماری دولتی پهلوی اول در مشهد»، در معماری و فرهنگ، ش ۲۴ (۱۳۸۵)، ص ۱۵۰-۱۵۴.
- خدایار، مسعود. «چگونه کوی نارمک بوجود آمد»، در *بانک ساختمانی*، ش ۱ (مرداد ۱۳۳۴)، ص ۷-۸.
- خلیلی، نادر و مویرا موزر خلیلی. «هفت مقاله درباره معماری»، در هنر و معماری، ش ۱۴ (تیر تا شهریور ۱۳۵۱)، ص ۴۱-۵۶.
- خلیلیان، امیرعلی. «آثاری از آغاز دوره معاصر در قزوین و رامسر»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۵-۱۶ (پاییز و زمستان ۱۳۸۲)، ص ۹۹-۱۰۵.
- خواجوی، غلامرضا. «تاریخچه دانشکده هنرهای زیبا»، در *آرشیکت*، ش ۱ (مرداد و شهریور ۱۳۲۵)، ص ۳۱.
- _____ . «تاریخچه دانشکده هنرهای زیبا». در *آرشیکت*، ش ۳ (بهمن و اسفند ۱۳۲۵)، ص ۱۱۱.
- خورد، منوچهر. «انجمن ارشیکت‌های ایرانی دیپلمه». در *آرشیکت*، ش ۱ (مرداد و شهریور ۱۳۲۵)، ص ۳.
- خوئی، حمیدرضا. «بررسی یک مسئله: هویت و راه معماری ما»، در *مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهم، ۱۳۷۴*، ج ۳، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۲۱۱-۲۱۸.
- _____ . «معماری آینده/ تاریخ و نوآوری»، در معماری و شهرسازی، ش ۵۴-۵۵ (مهر و آبان و دی ۱۳۷۸)، ص ۱۱۰-۱۱۳.
- «دانشگاه اصفهان»، در معماری نوین، ش ۵ (آبان و آذر ۱۳۴۰)، ص ۳۹-۴۳.
- دانیل، ویکتور و دیگران. *معماری آینده‌گذار*، تهران: ویکتور دانیل، ۱۳۹۴.
- دانیل، ویکتور و دیگران. *معماری نیکلای مارکف*، تهران: دید، ۱۳۸۲.
- دانیل، ویکتور. «معماری دارالفنون و تغییر در گرایش‌های سبکی (در اوایل قرن)»، در معمار، ش ۳۵ (بهمن و اسفند ۱۳۸۴)، ص ۱۰۵-۱۰۸.
- دراج، پریسا. «سیر تحول تاریخی مراکز تجاری تبریز»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۰ (۱۳۸۶)، ص ۴۰-۴۳.
- «درباره میرمیران»، در *شارستان*، ش ۲۷ (بهار ۱۳۸۹)، ص ۴-۹.
- دروذگر، قاسم. «بررسی ارزش‌های هنری معماری دوران قاجار»، در معماری و شهرسازی، ش ۷۰-۷۱ (تابستان ۱۳۸۲)، ص ۱۴-۱۹.
- دریای لعل، بهرنگ و ریحانه حوصله‌دار صابر. «بازنگری یک مفهوم در معماری معاصر ایران، هویت». در *فن و هنر*، ش ۶۴ (پاییز ۱۳۸۹)، ص ۱۴-۱۸.
- دریای لعل، بهرنگ. «معماری ایران از گذشته تا امروز». در *فن و هنر*، ش ۵۷ (زمستان ۱۳۸۷)، ص ۲۳-۲۸.
- دوستی، راضیه. «گفتگو با علی اکبر صارمی: نکاتی چند پیرامون معماری و معماران در دهه‌های نخست قرن معاصر»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۵-۱۶ (پاییز و زمستان ۱۳۸۲)، ص ۱۶-۱۸.
- _____ . «گفتگو با اصغر ساعد سمیعی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۷۹-۱۸۱.
- _____ . «گفتگو با آریار پطروسیان»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۵۴-۱۵۶.
- _____ . «گفتگو با داراب دیبا»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۷۱-۱۷۳.
- _____ . «گفتگو با رامین جهانگلوی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۶۱-۱۶۳.
- _____ . «گفتگو با سیدعلیرضا قهاری»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۹۹-۲۰۰.
- _____ . «گفتگو با سیدمحسن حبیبی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۶۴-۱۶۷.
- _____ . «گفتگو با علی غفاری»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۹۷-۱۹۸.
۸۲. با فراوانی نسبی ۳۰٫۲٪ و فراوانی مطلق ۲۹.
۸۳. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۲۹٫۲٪ و ۲۷٫۱٪ و ۲۵٪ و ۲۱٫۹٪ و فراوانی‌های مطلق ۲۸ و ۲۶ و ۲۴ و ۲۱.
۸۴. این پدیده قابل تأمل و درخور پژوهشی مستقل است.
۸۵. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۳۵٫۴٪ و ۳۰٫۲٪ و فراوانی‌های مطلق ۳۴ و ۳۳ و ۲۹.
۸۶. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۲۹٫۲٪ و ۲۷٫۱٪ و ۲۶٪ و ۲۰٫۸٪ و فراوانی‌های مطلق ۲۸ و ۲۶ و ۲۵ و ۲۰.
۸۷. بخشی از این افت از آن روست که انتشار برخی نشریات معماری در این مقطع زمانی متوقف شده است.
۸۸. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۳۴٫۴٪ و ۳۲٫۸٪ و فراوانی‌های مطلق ۲۱ و ۲۲.
۸۹. به ترتیب با فراوانی‌های نسبی ۲۴٫۶٪ و ۲۳٪ و ۲۳٪ و ۲۳٪ و ۲۱٫۳٪ و فراوانی‌های مطلق ۱۵ و ۱۴ و ۱۴ و ۱۳.
۹۰. کندوکاو در علت‌ها و سبب‌های هریک از این موارد موضوع پژوهشی مجزاست.

- _____ . «گفتگو با علی اکبر صارمی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۹۱-۱۹۲.
- _____ . «گفتگو با فریبرز رئیس دانا»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۷۵-۱۷۸.
- _____ . «گفتگو با محمدرضا جودت»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۵۹-۱۶۰.
- _____ . «گفتگو با ناصر تکمیل همایون»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۵۷-۱۵۸.
- _____ . «گفتگو با ناصر فکوهی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۹۳-۱۹۶.
- _____ . «گفتگو با هوشنگ سیحون»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۸۲-۱۹۰.
- «دو طرح از مهندسين مشاور کلاترتی»، در هنر و معماری، ش ۲۱ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۵۳)، ص ۳۹-۴۲.
- دولت، سمیه. «شکل‌گیری پاساژها در تهران»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۰ (۱۳۸۶)، ص ۵۳-۶۲.
- دهباشی شریف، مزین. «بررسی تجددگرایی در معماری معاصر ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۶۴-۶۵ (فروردین ۱۳۸۱)، ص ۱۹-۲۳.
- _____ . «بررسی فرم و مفهوم آن در معماری معاصر ایران»، در آبادی، ش ۵۲ (پاییز ۱۳۸۵)، ص ۶-۱۱.
- _____ . «تجدد و گفتگو در معماری معاصر ایران»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۱ (زمستان ۱۳۸۰)، ص ۱۱۲-۱۱۵.
- _____ . «سیمای ایرانی معماری مدرن»، در معماری و شهرسازی، ش ۷۲-۷۳ (پاییز ۱۳۸۲)، ص ۸-۱۳.
- _____ . «ضوابط شهری و ابتدال: سیمای شهری در تهران»، در معماری و شهرسازی، ش ۶۶-۶۷ (تابستان ۱۳۸۱)، ص ۱۴-۱۹.
- _____ . «معماری معاصر ایران: ظهور و افول سبک‌ها»، در معماری و شهرسازی، ش ۶۸-۶۹ (زمستان ۱۳۸۱)، ص ۱۸-۱۹.
- _____ . «نوگرایی کاذب و معماری معاصر ایران»، در معماری و فرهنگ، ش ۷ (زمستان ۱۳۷۹)، ص ۱۹-۳۱.
- _____ . «یوگنیا آفاندرلیانس»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۳۳-۳۷.
- دهقانی، محمدرضا. «تاریخچه آموزش آکادمیک معماری در ایران»، در
- آبادی، ش ۳۷ (۱۳۸۱)، ص ۳-۷.
- دیبا، داراب و دیگران. «بررسی رویکردهای معماری معاصر ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۸۴ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۱۸-۲۹.
- دیبا، داراب و دیگران. نگاهی به مهندسی ساختمان و معماری معاصر ایران: مجموعه آثار مهندسی، معماری، شهرسازی به مناسبت دومین دهه انقلاب اسلامی. تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۷۷.
- دیبا، داراب و کتابیون تقی‌زاده. «معماری معاصر ایران و ضرورت دستیابی به تکنولوژی‌های منطبق». در معماری و شهرسازی، ش ۸۴ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۳۶-۴۰.
- دیبا، داراب. «بررسی معماری ایران در روند فرهنگ و تاریخ»، در معماری و شهرسازی، ش ۱۶ (اردیبهشت و خرداد ۱۳۷۱)، ص ۱۶-۱۸.
- _____ . «جهانی شدن دنیای معماری»، در معماری و شهرسازی، ش ۶۰-۶۱ (اسفند ۱۳۷۹)، ص ۵-۸.
- _____ . «حصول زبانی برای معماری امروز ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۵۰-۵۱ (بهار ۱۳۷۷)، ص ۲۶-۲۷.
- _____ . «ده سال شکوفایی مسکن در ایران: درسی که باید به خاطر سپرده شود»، ترجمه عباس مخبر. در معمار، ش ۳۱ (خرداد و تیر ۱۳۸۴)، ص ۱۴-۱۶.
- _____ . «عبدالعزیز فرمانفرمائیان: مروری بر ربع قرن معماری دوره اخیر». در معمار، ش ۱۵ (زمستان ۱۳۸۰)، ص ۶۶-۷۷.
- _____ . «باغی میان دو خیابان: چهار هزار و یک روز از زندگی کامران دیبا در گفتگو با رضا دانشور، تهران: بن‌گاه، ۱۳۹۳.
- _____ . کامران دیبا: ساختمان‌ها و پروژه‌ها، تهران: علم معمار رویال، ۱۳۹۲.
- ذکاء، یحیی. تاریخچه ساختمانهای ارگ سلطنتی تهران و راهنمای کاخ گلستان، تهران: انجمن آثار ملی، ۱۳۴۹.
- رجبی، پرویز. معماری ایران در عصر پهلوی، تهران: دانشگاه ملی ایران، ۲۵۳۵.
- رحمانی، الهه و دیگران. «بررسی سیر تحول الگوی پر و خالی در مسکن معاصر ایرانی»، در آبادی، ش ۷۰ (بهار ۱۳۹۰)، ص ۶۲-۶۷.
- «رزماری گریفونه آزمون»، در هنر و معماری، ش ۳۵-۳۶ (مرداد و آبان ۲۵۳۶)، ص ۱۸-۲۵.

- رستم‌پور، کاوه و دیگران. «تحول هویت اجتماعی، پیامد معماری و شهرسازی نوگرا در شهرهای نفتی خوزستان». در *باغ نظر*، ش ۲۹ (تابستان ۱۳۹۳)، ص ۱۱-۲۲.
- رضاخانی، ژیلدا. «نوسازی در معماری معاصر ایران»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۷۰-۷۱ (تابستان ۱۳۸۲)، ص ۶-۱۳.
- رضایی راد، رضا. «چالش‌های فراوری آموزش معماری و شهرسازی در ایران»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۹۸-۹۹ (بهار و تابستان ۱۳۸۹)، ص ۱۰-۱۱.
- رضائی، محمود و سعید نوروزیان ملکی. «تغییرات عملکردی و کالبدی حیاط در معماری مسکونی معاصر شهر تهران»، در *آبادی*، ش ۶۴ (۱۳۸۸)، ص ۱۳۰-۱۳۳.
- رمضان جماعت، مینا و جواد نیستانی. «جلوه‌های سنت و تجدد در فضاهای ورودی خانه‌های تهران دوره قاجار»، در *هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی*، ش ۴۴ (زمستان ۱۳۸۹)، ص ۶۵-۷۶.
- رمضانیان، سپاس. *معمار یادها و مقبره‌ها*، تهران: رادیان، ۱۳۹۳.
- رئیس‌زاده، مهناز. «یادنامه سه نسل از معماران سنتی معاصر ایران: از استاد حسن قمی تا استاد حسین لرزاده»، در *بیهوده سخن*، تهران: مولی، ۱۳۸۳، ص ۱۳-۲۶.
- رئیس‌ی، ایمان و سیدعبدالهادی دانش‌پور. «تحلیل محتوای نقدهای معماری نشریات معماری ایران از ۱۳۲۵ تا ۱۳۸۰ خورشیدی»، در *هویت شهر*، ش ۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۰)، ص ۳۹-۴۶.
- رئیس‌ی، ایمان و فیروزه امامی. «گرایش به تکنولوژی در معماری معاصر ایران»، در *آبادی*، ش ۵۲ (۱۳۸۵)، ص ۴۴-۵۳.
- رئیس‌ی، ایمان. «رویکرد شکلی در تحلیل کارهای معماری هادی میرمیران و بهرام شیردل»، در *شارستان*، ش ۳-۴ (بهار و تابستان ۱۳۸۳)، ص ۵۴-۶۱.
- زرکش، افسانه. «دو سبک معماری رایج در دوره پهلوی اول»، در *مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۸۵*، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۶، ج ۴، ص ۴۸۶-۴۹۷.
- _____ . «علل تأثیر معماری بناهای دولتی و عمومی بر معماری بناهای خصوصی در دوره پهلوی دوم»، در *باغ نظر*، ش ۲۲ (پاییز ۱۳۹۱)، ص ۲۳-۳۴.
- _____ . «عوامل تأثیرگذار بر معماری ابنیه خصوصی در دوره پهلوی اول»، در *کتاب ماه هنر*، ش ۱۶۰ (دی ۱۳۹۰)، ص ۹۸-۱۰۸.
- _____ . «عوامل شکل‌دهنده معماری ابنیه خصوصی در دوره پهلوی دوم»، در *راه و ساختمان*، ش ۶۶ (دی ۱۳۸۸)، ص ۷۰-۸۵.
- _____ . «عوامل مؤثر بر معماری بناهای خصوصی در معماری معاصر ایران: سال‌های ۱۳۵۷-۸۵»، در *کتاب ماه هنر*، ش ۱۲۷ (فروردین ۱۳۸۸)، ص ۲۸-۳۸.
- _____ . «نقش و تأثیر عوامل دولتی در معماری بناهای خصوصی در دوره پهلوی اول»، در *کتاب ماه هنر*، ش ۱۳۶ (دی ۱۳۸۸)، ص ۱۴-۲۴.
- زند پیرنیا، میهن. «نقدی بر کهن‌گرایی معماری نو». در *هنر و معماری*، ش ۳-۴ (مهر تا اسفند ۱۳۴۸)، ص ۹۳-۹۴.
- زنگانه، ایرج. «معماری پهلوی: معماری انسانها». در *هنر و معماری*، ش ۲ (تیر و مرداد و شهریور ۱۳۴۸)، ص ۸۳-۸۴.
- «زهرة قراقرلو»، در *هنر و معماری*، ش ۳۵-۳۶ (مرداد و آبان ۲۵۳۶)، ص ۹۶-۱۰۷.
- «ساختمان فروشگاه‌ها در محوطه‌های مسکونی کارگران آبادان»، در *آرشیکتک*، ش ۶ (تیر ۱۳۲۷)، ص ۲۳۳-۲۳۶.
- «ساختمان کلینیک آموزشی دانشکده دندانپزشکی»، در *معماری نوین*، ش ۵ (آبان و آذر ۱۳۴۰)، ص ۴۳-۴۶.
- «ساختمانهای بانک ملی ایران»، در *آرشیکتک*، ش ۳ (بهمن و اسفند ۱۳۲۵)، ص ۱۰۲-۱۰۳.
- «سازندگی بالاتر از حرف: آثار جهانگیر درویش»، در *هنر و معماری*، ش ۲۱ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۵۳)، ص ۵۳-۵۴.
- سروشیان، سهراب و دیگران. *معماری وارطان هوانسیان: مجموعه معماری دوران تحول در ایران*، تهران: دید، ۱۳۸۷.
- سمسار، نسرین و زهرا حسینی یارندی. «معماران و جامعه ایران»، در *مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۷۴*، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ج ۵، ص ۵۸۱-۵۹۲.
- سقلایی، پروانه. «برون‌گرایی معماری در دوره پهلوی اول»، در *معماری و فرهنگ*، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۲)، ص ۲۷-۳۱.
- سلطان‌زاده، حسین. «انجمن آثار ملی معماری معاصر: نقش انجمن در توجه به سنت در معماری معاصر ایران»، در *آبادی*، ش ۵۲ (پاییز ۱۳۸۵)، ص ۶۸-۷۳.
- _____ . «بازتاب سنت در معماری معاصر ایران»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۸۴ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۴۱-۴۳.

- شایان، حمیدرضا. «معیارهای تبیین هویت معماری معاصر ایران: ایجاد چارچوبی نظری برای ساختاربخشی به آراء متفکران معاصر ایرانی در باب هویت»، در *آبادی*، ش ۷۰ (بهار ۱۳۹۰)، ص ۱۰۲-۱۱۳.
- _____ . «هویت معماری معاصر ایران»، در معمار، ش ۳۶ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۵)، ص ۱۳۲-۱۳۶.
- شریفی، نگین. «معماری همدان در دوره پهلوی دوم»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۸۱-۸۲.
- شکوفی، بابک. «بحران شخصیت در معماری امروز ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۵۴-۵۵ (مهر و آبان و آذر و دی ۱۳۷۸)، ص ۱۲۸-۱۲۹.
- _____ . «مد و کلیشه در معماری معاصر ایران»، در معمار، ش ۴۳ (خرداد و تیر ۱۳۸۶)، ص ۲۰-۲۵.
- شهبازی چگنی، بهروز. «بررسی نقش الگوی هویت‌پرداز در هویت معماری معاصر ایران»، در *مطالعات تطبیقی هنر*، ش ۸ (پاییز و زمستان ۱۳۹۳)، ص ۱۱۳-۱۲۲.
- شهریور، محمدرضا. «تلگرافخانه‌های تهران و رشت»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۵-۱۶ (پاییز و زمستان ۱۳۸۲)، ص ۳۸-۴۹.
- _____ . «میدان مشق و عمارت شهربانی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۵-۱۶ (زمستان ۱۳۸۲)، ص ۶۴-۷۲.
- «شهید آریامهر»، در *آبادانی و مسکن*، ش ۵ (خرداد ۱۳۴۶)، ص ۳۴-۳۵.
- «شهید آریامهر»، در هنر و معماری، ش ۱۲-۱۳ (بی‌تا)، ص ۱۱-۲۴.
- شیخ زین‌الدین، حسین. «هویت متصرف»، در معماری و شهرسازی، ش ۵۰-۵۱ (بهمن و اسفند و فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۷-۱۳۷۸)، ص ۲۷-۳۹.
- شیرازی، علی‌اصغر و میلاد یونس. «تأثیر ملی‌گرایی بر معماری بناهای حکومتی دوره پهلوی اول»، در *مطالعات شهر ایرانی اسلامی*، ش ۴ (تابستان ۱۳۹۰)، ص ۵۹-۶۹.
- شیردل، بهرام. «سنت، مدرنیته و معماری قرن ۲۱»، در *شارستان*، ش ۴۰-۴۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۳)، ص ۶-۸.
- صارمی، علی‌اکبر. «جایگاه معماری ایران در جهان امروز»، در *آبادی*، ش ۲۷-۲۸ (زمستان ۱۳۷۶ و بهار ۱۳۷۷)، ص ۱۳-۱۹.
- _____ . «کهن‌آرایی امروز و نوگرایی دیروز در معماری تهران و ایران»، در *سیمما کوبان*، کتاب *تهران*، ج ۱، تهران: روشنگران، ۱۳۷۰، ص ۶۰-۷۸.
- _____ . «مدرنیته و رهاوردهای آن در معماری و شهرسازی ایران»، در *گفتگو*، ش ۱۰ (زمستان ۱۳۷۴)، ص ۵۷-۶۹.
- _____ . «برخی از عوامل مؤثر در شکست معماری ایرانی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۱۱-۱۴.
- _____ . «بررسی بازتاب سنت در معماری معاصر ایران (از ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۷)»، در معماری و شهرسازی، ش ۸۴ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۶۶-۷۱.
- _____ . «یادداشت سردبیر»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۵-۱۶ (پاییز و زمستان ۱۳۸۲)، ص ۲-۵.
- _____ . «یادداشت سردبیر»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۳-۵.
- سلیمانی شیجانی، زینب و دیگران. «بازنگری اصول و اهداف معماری معاصر ایرانی با استفاده از نظرگاه فکری ملاصدرا»، در *نقش جهان*، ش ۶ (تابستان ۱۳۹۳)، ص ۵۷-۶۴.
- سمعی، سبوس. «مدرسه البرز و سبک ایرانی-اسلامی مارکوف»، ترجمه آبتین گلکار، در معمار، ش ۱۰ (زمستان ۱۳۷۹)، ص ۴۲-۴۳.
- سهیلی، جمال‌الدین و داراب دیبا. «تأثیر نظام‌های حکومتی در ظهور جنبش‌های ملی‌گرایانه معماری ایران و ترکیه». در *باغ نظر*، ش ۱۴ (تابستان ۱۳۸۹)، ص ۲۷-۴۴.
- سهیلی، جمال‌الدین. «تعاملات معماری جهان و ایران در دو دهه اخیر»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۷ (بهار ۱۳۸۳)، ص ۹۴-۹۹.
- _____ . «عمارت شهرداری قزوین: نمود معماری نئوکلاسیک غرب در معماری معاصر ایران»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۸۲-۸۵.
- سیحون، هوشنگ. «تحوّلات معماری و ساختمانی در ایران»، در *گلبانگ*، ش ۲ (بی‌تا)، ص ۹۷-۱۰۷.
- _____ . «سخنی درباره معماری: از مهندس هوشنگ سیحون»، در نگین، ش ۱۲ (اردیبهشت ۱۳۴۵)، ص ۳۳-۳۵.
- شافعی، بیژن و دیگران. معماری کریم طاهرزاده بهزاد، ترجمه ترانه یلدا و ندا قیاسی، تهران: دیده، ۱۳۸۴.
- شافعی، بیژن و هانیه عباس‌زاده. «پیشگامان طراحی مدارس جدید در ایران»، در معمار، ش ۳۵ (بهمن و اسفند ۱۳۸۴)، ص ۹۹-۱۰۴.
- شافعی، بیژن. «رابطه نهن»، در معماری و شهرسازی، ش ۵۴-۵۵ (مهر و آبان و آذر و دی ۱۳۷۸)، ص ۸۰-۸۳.
- شاهی، مجید. «پیوند معماری گذشته و امروز ایرانی»، در معمار، ش ۴۷ (بهمن و اسفند ۱۳۸۶)، ص ۱۳۹-۱۴۰.

- _____ . «مدرنیتة ناتمام در معماری ایران»، در معمار، ش ۳۶ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۵)، ص ۳۱-۳۶.
- _____ . «معماری امروز ایران، اشتراک در ناشناخته‌ها»، در معماری و شهرسازی، ش ۷۳-۷۲ (پاییز ۱۳۸۲)، ص ۲۲-۲۹.
- صدیق، عیسی. «چگونه آرامگاه فردوسی بوجود آمد»، در وحید، ش ۱۸۸ (بهار ۱۳۵۴)، ص ۱۰۴۴-۱۰۴۸.
- صدیق، مرتضی. شاهراه‌ها در شاهکارها، تهران: سروش دانش، ۱۳۹۲.
- صفامنش، کامران و بهروز منادی‌زاده. «تحولات معماری و شهرسازی در فاصله سال‌های ۱۲۹۹-۱۳۲۰»، در مجموعه مقالات دومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۷۸، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۲، ج ۲، ص ۲۴۷-۲۷۴.
- صفامنش، کامران. «بحران اخلاقی و هویت جامعه مهندسی ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۸۴ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۹۶-۹۹.
- _____ . «جستجوی هویت ملی در معماری امروز، آری یا نه؟»، در معمار، ش ۲۷ (مهر و آبان ۱۳۸۳)، ص ۳۱-۳۲.
- صفری‌راد، رامین. «برنامه ناتمام»، در شارسرستان، ش ۲۷ (بهار ۱۳۸۹)، ص ۱۰-۱۵.
- «صنایع قدیمی اصفهان»، در معمار، ش ۶۶ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۰)، ص ۴۴-۵۸.
- «صنایع قدیمی یزد»، در معمار، ش ۶۶ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۰)، ص ۵۹-۶۷.
- طاقی، زهرا و فرهاد فخار تهرانی. «استاد پیرنیا و برخی از فعالیت‌های معماری او»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۷۹-۸۶.
- طالبی، حامد و دیگران. «بررسی نقش حکومت، مردم و معماران در پیدایش کوی‌های مسکونی کوتاه‌مرتبه تهران در دوره پهلوی دوم»، در هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، ش ۵۷ (بهار ۱۳۹۳)، ص ۲۳-۳۲.
- طاهایی، سیدعاطاالله. «نقش معماری پست‌مدرن در شکل‌گیری معماری معاصر ایران (دوران پهلوی دوم)»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۵۲-۵۵.
- طاهباز، منصوره. «عوامل تفاوت بنیادی معماری اسلامی و معماری معاصر ایران»، در مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۸۵، ج ۱، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۶، ص ۲۶۰-۲۸۸.
- طلایی، اسماعیل. «تأثیر هویت‌ها و ارزش‌های معماری-تاریخی در معماری و شهرسازی معاصر ایران»، در مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۷۴، ج ۵، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۴۱۳-۴۱۶.
- طلیسچی، غلامرضا و حمیدرضا انصاری. «معماری معاصر ایران: گرایشها و چالشها»، در معماری و شهرسازی، ش ۶۸-۶۹ (زمستان ۱۳۸۱)، ص ۱۱-۶.
- طوسی اردکان، علی. «کنکاشی در بقایای معماری تهران: ریشه‌های فرهنگی معماری معاصر ایران»، در مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۷۴، ج ۵، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۶۵۵-۶۶۲.
- عباسی تفرشی، علی. «از ابتدا تا انتها زندگی استاد هادی میرمیران: بخش اول»، در راه و ساختمان، ش ۸۸ (فروردین ۱۳۹۳)، ص ۴۳-۵۸.
- _____ . «از ابتدا تا انتها زندگی استاد هادی میرمیران: بخش دوم»، در راه و ساختمان، ش ۸۹ (خرداد ۱۳۹۳)، ص ۹۳-۱۰۴.
- عباسی، زهرا. «ساختمان‌های عمومی دوره پهلوی دوم در اراک»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۷۳-۸۰.
- عبدالله‌زاده، محمدمهدی. «معمار دوره گذار: نگاهی به خاطرات ممتحن‌الدوله»، در گلستان هنر، ش ۱۵ (بهار ۱۳۸۸)، ص ۵۳-۶۳.
- عدل، شهریار. «ثمره دل‌بستگی ماکسیم سیرو به کاروانسراهای ایران: تبدیل کاروانسرا به میهمانسرا»، ترجمه لیلا محرری، در معماری و فرهنگ، ش ۵۲ (تابستان ۱۳۹۲)، ص ۲۶-۲۸.
- عراقچیان، محمدرضا. «زندگی جدید، معماری قدیم». در مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۷۴، ج ۲، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۲۶۷-۲۷۰.
- عمرانی‌پور، علی و مهدی افشار اصل. «تأملی بر اولین مقررات ساختمانی شهر تهران»، در آبادی، ش ۵۸ (بهار ۱۳۸۷)، ص ۹۰-۹۵.
- عنانهاد، محمود. «کاخ‌های بیلاقی و قشلاقی- هشت‌پر»، در معماری و فرهنگ، ش ۴۵ (پاییز ۱۳۹۰)، ص ۴۰-۴۳.
- غفاری، فرخ. «مصاحبه‌ای با مهندس سیحون درباره معماری ایران با تکمله‌ای درباره زلزله اخیر»، در آرش، ش ۵ (آذر ۱۳۴۱)، ص ۴۰-۵۰.
- «فرانکا حسامیان گورگی»، در هنر و معماری، ش ۳۵-۳۶ (مرداد تا آبان ۲۵۳۶)، ص ۴۷-۵۸.
- فرمانفرمائی‌ان، عبدالعزیز. «تحول معماری ایران در سال‌های ۱۳۲۰-۱۳۵۷

- _____ . «معماری اصفهان در دوره پهلوی دوم: ۱۳۲۰-۱۳۵۷»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۱۵-۱۲۱.
- قبادیان، وحید و مصطفی کیانی. «خاستگاه معماری مدرن در تهران: بررسی و شناخت اولین بنای سبک معماری مدرن در پایتخت کشور»، در آرمانشهر، ش ۱۱ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲)، ص ۳۹-۵۸.
- قبادیان، وحید. «تجددگرایی در معماری تهران: با نگاهی به مدرسه دارالفنون»، در معماری و شهرسازی، ش ۷۰-۷۱ (تابستان ۱۳۸۲)، ص ۲۰-۲۳.
- _____ . «سبک ملی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۱۵-۲۱.
- _____ . «شمس‌العماره نمادی از تجدد و تبدل»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۰ (پاییز ۱۳۸۰)، ص ۹۲-۹۵.
- _____ . «معماری نوگرایی ایرانی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۴۲-۴۶.
- _____ . «معماری نئوکلاسیک در دوره پهلوی اول»، در طراح، ش ۷ (زمستان ۱۳۹۱)، ص ۱۰۰-۱۰۸.
- _____ . «نقاط عطف در گرایش به سمت معماری غرب در ساختمان‌های تهران»، در هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، ش ۴۰ (زمستان ۱۳۸۸)، ص ۱۰۱-۱۱۰.
- _____ . سبک‌شناسی و مبانی نظری در معماری معاصر ایران، تهران: علم معمار رویال، ۱۳۹۲.
- _____ . معماری در دارالخلافه ناصری: سنت و تجدد در معماری معاصر تهران، تهران: پشوتن، ۱۳۸۳.
- قدوسی‌فر، هادی. «معماری تبریز در دوره پهلوی دوم»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۹۶-۱۰۴.
- قطبی، علی‌اکبر. «مفهوم هویت و معماری امروز ایران»، در آینه خیال، ش ۱۰ (مهر و آبان ۱۳۸۷)، ص ۷۸-۸۳.
- قیومی بیدهندی، مهرداد. کتاب‌نگاشت توضیحی نظریه‌های تاریخ معماری و هنر، تهران: مرکز چاپ و انتشارات، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۴.
- «کاخ جوانان». در آبادانی و مسکن، ش ۲-۳ (پاییز و زمستان ۱۳۴۵)، ص ۸-۱۲.
- «کاخ سنا مدرن‌ترین و باشکوه‌ترین ساختمان ایران امروز»، در گلبانگ، ش ۱ (بی‌تا)، ص ۴۹-۵۲ و ۶۸.
- (۱۹۴۰-۱۹۷۸)، در معمار، ش ۲۵ (تیر ۱۳۸۳)، ص ۱۲۹-۱۳۴.
- فروتن، منوچهر. «بررسی تطبیقی سیر تحول رنگ در معماری معاصر ایران و غرب». در معماری و شهرسازی، ش ۷۶-۷۷ (بهار و تابستان ۱۳۸۳)، ص ۲۱-۲۶.
- فروغمند اعرابی، مهدی. «معمار و معماری در ایران امروز و گذشته». در مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهار ۱۳۷۴، ج ۱، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۴۰-۴۳.
- فروغی. «تحولات ساختمانی در ایران». در گلبانگ، ش ۳ (بی‌تا)، ص ۱۲۱-۱۲۷.
- فرهی، فرشاد. «بررسی و پیشنهادی اجمالی بر محورهای معماری معاصر ایران: زمینه‌های پایه»، در معماری و شهرسازی، ش ۵۰-۵۱ (بهار و اسفند و فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۷-۱۳۷۸)، ص ۵۷-۷۳.
- _____ . «خط سوم معماری ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۵۴-۵۵ (مهر و آبان و آذر و دی ۱۳۷۸)، ص ۱۶-۱۹.
- فقیه، نسرن. «معماری معاصر ایران از نگاه مجله Architecture d' Aujourd'hui»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۴۷-۴۹.
- فکوهی، ناصر. «جایگاه معماری ما»، در شارستان، ش ۳۶-۳۷ (تابستان و پاییز ۱۳۹۱)، ص ۲.
- فلامکی، محمدمنصور. «تدوین شکل و دشواریهای معماری معاصر ایران»، در هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی، ش ۲ (بهار ۱۳۷۶)، ص ۵۲-۵۸.
- _____ . «دیدگاه: ابهام در رویدادها و پدیده‌ها و فرآورده‌های معماری امروز ایران»، در راه و ساختمان، ش ۶ (آذر ۱۳۸۲)، ص ۵۰-۵۱.
- _____ . «دیدگاه: برای ایران: معماری معاصر یا معماری مدرن؟»، در راه و ساختمان، ش ۷ (دی ۱۳۸۲)، ص ۵۸-۵۹.
- فولادی‌نسب، کاوه. «معماری امروز ایران و زمینه‌های شکل‌گیری آن»، در معماری و شهرسازی، ش ۸۴ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۱۱۴-۱۱۵.
- فیضی، محسن و مهدی خاک‌زند. تجزیه و تحلیل ده اثر از پنجاه سال معماری معاصر ایران، تهران: فرهنگ متین، ۱۳۸۹.
- قاسمی سیبجانی، مریم. «گفتگو با محمود درویش»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۱۶۸-۱۷۰.
- _____ . «معماری اصفهان در دوره پهلوی اول»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۲)، ص ۱۰۶-۱۱۴.

- کاخ، نیلوفر. «معماری معاصر مشهد»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۳۹-۴۵.
- کامل‌نیا، حامد. «هویت‌زدایی از معماری»، در آبادی، ش ۴۸ (پاییز ۱۳۸۴)، ص ۶۴-۶۹.
- کامی شیرازی، مهسا. «معماری مسکونی ایران در دوره پهلوی»، در هنر معماری، ش ۲۵ (زمستان ۱۳۹۱)، ص ۲-۹.
- کاویانی، آریا. «بازنگری برخی جلوه‌های معماری شهر کرمان»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۵۱-۵۴.
- کتاب معماران ایران. تهران: نظر، ۱۳۸۶.
- کرمانیان، علی. «هویت و نقد در معماری امروز ایران»، در معمار، ش ۲۷ (مهر و آبان ۱۳۸۳)، ص ۳۳-۳۴.
- کریمی، نرسیس. «هتل در معماری معاصر ایران»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۳۳-۳۸.
- کرینسون، مارک. «آبادان: شهرسازی و معماری تحت مدیریت شرکت نفت ایران و انگلیس»، ترجمه فرزین فردانش، در گلستان هنر، ش ۶ (زمستان ۱۳۸۵)، ص ۹۵-۱۰۷.
- کشانی، بهرام. «تهران: رشد و توسعه در دوران پهلوی اول»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۳۸-۴۰.
- کلانتری، ایرج. «روش‌های طراحی معماری امروز ایران»، در معماری و شهرسازی، ش ۵۴-۵۵ (مهر و آبان و آذر و دی ۱۳۷۸)، ص ۲۰-۲۵.
- کوچکیان، مسعود و ویدا نوروز برازجانی. «جایگاه نقد در معماری ایران نسبت به توپوگرافی نقد در معماری غرب»، در هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ش ۵۸ (تابستان ۱۳۹۳)، ص ۶۷-۷۶.
- کیانی، مصطفی و محمدحسین محمودی ساری. «مشق معماری معاصر ایران: نگرشی به بناهای میدان مشق تهران و موقعیت جدید دانشگاه هنر»، در آبادی، ش ۵۲ (پاییز ۱۳۸۵)، ص ۶۰-۶۷.
- کیانی، مصطفی. «جایگاه هنر اجرکاری تزئینی در معماری دوره پهلوی اول»، در هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی، ش ۵۳ (بهار ۱۳۹۲)، ص ۱۵-۲۸.
- _____ . «روند شکل‌گیری معماری در دوره پهلوی اول». در مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهم، ۱۳۷۴، ج ۳، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۲۷۷-۲۹۲.
- _____ . «سخن نخست: معماری روز، معماری معاصر»، در آبادی، ش ۵۲ (پاییز ۱۳۸۵)، ص ۴-۵.
- _____ . «معماران دوره بیست‌ساله». در معماری و فرهنگ، ش ۱۲ (بهار ۱۳۸۱)، ص ۴-۱۰.
- _____ . «معماری معاصر ایران و مکتب مدرن». در معماری و فرهنگ، ش ۱۵-۱۶ (پاییز و زمستان ۱۳۸۲)، ص ۶-۱۱.
- _____ . معماری دوره پهلوی اول: دگرگونی اندیشه‌ها، پیدایش و شکل‌گیری معماری دوره بیست‌ساله معاصر ایران ۱۳۳۰-۱۲۹۹، تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، ۱۳۸۳.
- _____ . «تأثیرات باستان‌گرایی بر معماری دوره پهلوی اول»، در تاریخ معاصر ایران، ش ۳۲ (زمستان ۱۳۸۳)، ص ۴۵-۷۰.
- «کیهان‌دخت رادیپور، شهرزاد سراج، مینا سمیعی»، در هنر و معماری، ش ۳۵-۳۶ (مرداد تا آبان ۲۵۳۶)، ص ۷۵-۸۱.
- «گفتگو با ایرج اعتصام: تکنولوژی در کنار آموزش سنتی»، در معماری و فرهنگ، ش ۳۲ (۱۳۸۷)، ص ۱۸-۲۲.
- «گفتگو با آقای لرزاده»، در هنر و معماری، ش ۱ (فروردین و اردیبهشت و خرداد ۱۳۴۸)، ص ۵۸.
- «گفتگو با مهدی علیزاده»، در هنر و معماری، ش ۱ (فروردین و اردیبهشت و خرداد ۱۳۴۸)، ص ۷۴-۸۳.
- «گفتگو با مصطفی کیانی»، در معماری و فرهنگ، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۲۰-۲۰۲.
- «گفتگویی با مهندس سیحون رئیس دانشکده هنرهای زیبا». در بولتن انجمن آرشیست‌کنهای ایران، ش ۳ (اسفند ۱۳۴۶)، ص ۴-۷.
- گلشن، صدیقه. «گلستان باغ گلستان: ارگ تاریخی تهران»، در مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهم، ۱۳۷۴، ج ۲، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۷۲۰-۷۵۹.
- گوهریان، ابوطالب. «ساختمان با اسلوب جدید و ترقیات آن در ایران»، در آرشیستیک، ش ۵ (بهم ۱۳۲۶)، ص ۱۷۴-۱۷۵.
- «گیتی افروز (کاردان)»، در هنر و معماری، ش ۳۵-۳۶ (مرداد تا آبان ۲۵۳۶)، ص ۸۲-۸۵.
- لطف‌عطا، آیناز. «پاساژهای شهر اورمیه»، در معماری و فرهنگ، ش ۲۹ (۱۳۸۶)، ص ۳۳-۳۹.
- «لیلا سردار افخمی (لیلا فرهاد معتمد)»، در هنر و معماری، ش ۳۵-۳۶ (مرداد و آبان ۲۵۳۶)، ص ۶۹-۷۴.

- م، ا. «ساختمان شعبه بانک ملی اصفهان»، در *آرشیفتکت*، ش ۱ (مرداد و شهریور ۱۳۲۵)، ص ۲۰-۲۱.
- _____ . «مهمانخانه آب گرم لاریجان»، در *آرشیفتکت*، ش ۱ (مرداد و شهریور ۱۳۲۵)، ص ۱۷ و ۱۹.
- مانی، مریم. «چگونگی ورود نهادهای اداری جدید به اصفهان»، در *مجموعه مقالات سومین کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بم، ۱۳۸۵*، ج ۵، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۸۶، ص ۴۸۱-۵۳۸.
- متین، کورش. «گفتگو با ایرج کلانتری پیرامون معماری معاصر ایران»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۶۸-۶۹ (زمستان ۱۳۸۱)، ص ۲۰-۲۴.
- «مجموعه‌های مراکز رفاه خانواده سبزواری و مهرآباد تهران»، در *هنر و معماری*، ش ۲۵-۲۶ (آذر تا اسفند ۱۳۵۳)، ص ۸۳-۱۱۰.
- «مجموعه ورزشی المپیک تهران»، در *آبادانی و مسکن*، ش ۵ (خرداد ۱۳۴۶)، ص ۵۱-۵۲.
- «مجموعه ورزشی فرح»، در *هنر و معماری*، ش ۲۲-۲۴ (خرداد تا آبان ۱۳۵۳)، ص ۷۷-۱۰۶.
- محمدزاده، محمد. «شیوه استعماری و مفهومی معماری میرمیران در خلال بررسی چند کار او»، در *معمار*، ش ۲۰ (خرداد ۱۳۸۲)، ص ۱۲-۱۷.
- محمودی، محمدرضا. «جهانی شدن و معماری معاصر ایران»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۸۸-۸۹ (پاییز و زمستان ۱۳۸۶)، ص ۹-۱۱.
- محمودی‌نژاد، هادی و محمدرضا پورجعفر. «جستاری بر تقسیم‌بندی معماری معاصر ایران: بررسی شاخصه‌ها و مؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی»، در *آبادی*، ش ۵۲ (پاییز ۱۳۸۵)، ص ۲۴-۳۳.
- محوی، نیلوفر. «معماری پهلوی دوم: رویارویی سنت و مدرنیته»، در *معماری و فرهنگ*، ش ۱۸-۱۹ (تابستان و پاییز ۱۳۸۳)، ص ۵۰-۵۱.
- مختاری طالقانی، اسکندر. «آثار شاخص معماری دوران معاصر تحت حمایت قانون»، در *معمار*، ش ۲۱ (تابستان ۱۳۸۲)، ص ۱۰۰-۱۰۵.
- _____ . «جستجویی در سبک‌شناسی سه اثر شاخص معماری در دوران معاصر»، در *معماری و فرهنگ*، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۲)، ص ۵۲-۶۳.
- _____ . «میراث معماری تهران»، در *معماری و فرهنگ*، ش ۱۰ (پاییز ۱۳۸۰)، ص ۱۴-۱۷.
- _____ . *میراث معماری مدرن ایران*، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۹۰.
- «مرکز ورزشی آریامهر»، در *هنر و معماری*، ش ۲۲-۲۴ (خرداد تا آبان ۱۳۵۳)، ص ۳۱-۷۶.
- «مصاحبه‌ای با آقای مهندس سیحون»، در *بانک ساختمانی*، ش ۱، دوره دوم (فروردین ۱۳۴۰)، ص ۱۰-۱۳.
- معرفت، مینا. «پیشکسوتانی که به تهران مدرن شکل دادند»، در *شهریار عدل و برنار اورکاد، تهران پایتخت دویست‌ساله*، تهران: انجمن ایرانشناسی فرانسه، ۱۳۷۵، ص ۱۰۳-۱۳۸.
- معرفت، مینا و او گران ایمریش. «میراث آندره گدار»، ترجمه نسیم قیاسی، در *معماری و فرهنگ*، ش ۵۲ (تابستان ۱۳۹۲)، ص ۲۹-۳۰.
- معظمی، منوچهر. «گسست‌های فرهنگی در معماری معاصر ایران». در *معماری و شهرسازی*، ش ۸۶-۸۷ (بهار و تابستان ۱۳۸۶)، ص ۹-۱۵.
- _____ . «معماری معاصر ایران: جامعه کوتاه‌مدت- معماری کوتاه‌مدت»، در *فیروزه اسلام*، ش ۱ (پاییز و زمستان ۱۳۹۴)، ص ۳۹-۶۲.
- «معماری دوره پهلوی، بعد از جنگ جهانی دوم: قسمت هشتم مدخل معماری دانشنامه ایرانیکا»، ترجمه شیرین رضائی، در *معمار*، ش ۱۵ (زمستان ۱۳۸۰)، ص ۸۶-۸۸.
- «معماری ملی». در *بولتن انجمن آرشیفتکتهای ایران*، ش ۳ (اسفند ۱۳۴۶)، ص ۲۹-۳۰.
- مقتدر، رضا. «دوران صدساله تجدد در شهرسازی و معماری ایران»، در *ایران‌نامه*، ش ۴۲ (بهار ۱۳۷۲)، ص ۲۵۹-۲۷۰.
- مقتدر، محمدرضا. «کتابخانه دانشگاه پهلوی»، در *هنر و معماری*، ش ۳۱-۳۲ (آذر تا اسفند ۲۵۳۴)، ص ۷۲-۷۵.
- منصوری، ناتاشا. «ایران امروز، مردم و معماری». در *مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بم، ۱۳۷۴*، ج ۱، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۵۷۴-۵۸۲.
- «مویرا موزر خلیلی». در *هنر و معماری*، ش ۳۵-۳۶ (مرداد و آبان ۲۵۳۶)، ص ۵۹-۶۸.
- مهدوی‌نژاد، محمدجواد و دیگران. «الگوهای طراحی مساجد در معماری معاصر»، در *پژوهش‌های معماری اسلامی*، ش ۵ (زمستان ۱۳۹۳)، ص ۲-۱۶.
- مهدوی‌نژاد، محمدجواد و دیگران. «تجدیدحیات‌گرایی و معماری معاصر ایران در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی»، در *مطالعات شهر ایرانی اسلامی*، ش ۲ (زمستان ۱۳۸۹)، ص ۹۵-۱۰۲.
- مهدوی‌نژاد، محمدجواد و نوشین ناگهانی. «تجلی مفهوم حرکت در معماری معاصر ایران». در *مطالعات شهر ایرانی اسلامی*، ش ۳ (بهار ۱۳۹۰)، ص ۲۱-۳۴.

- مهدوی نژاد، محمدجواد. «سیک‌شناسی جریان‌های معماری معاصر، گرایش‌های معماری پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران (۱۳۵۷-۱۳۸۵)»، در *آبادی*، ش ۵۲ (پاییز ۱۳۸۵)، ص ۱۲-۲۳.
- مهربانی، کاوه. «سرنوشت مدرنیسم بومی منحصر به فرد تهران، ۱۹۵۰-۱۹۷۰ میلادی: استتیک غیرمترقبه بودن»، در *معمار*، ش ۷۸ (فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۲)، ص ۲-۷.
- میرحسینی، محمدحسین. «معماری عصر پهلوی در یزد»، در *معماری و فرهنگ*، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۵۵-۶۲.
- میرفندرسکی، محمدامین. «معماری نوین و نقش سنت‌ها»، در *معماری نوین*، ش ۲ (آذر ۱۳۴۴)، ص ۳-۴.
- میرمیران، هادی. «جریانی نو در معماری امروز ایران»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۵۰-۵۱ (بهمن و اسفند ۱۳۷۷ و فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۸)، ص ۴۰-۴۸.
- _____ . «رویکردی جدید در معماری معاصر ایران»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۸۴ (بهار ۱۳۸۵)، ص ۱۲-۱۶.
- _____ . *معماری معاصر ایران: ۷۵ سال تجربه بناهای عمومی (۱۳۰۰ تا ۱۳۷۵ هجری شمسی)*، ۲ ج. تهران: شرکت طرح و نشر پیام سیما، ۱۳۸۸.
- میری نژاد، سهیل. «رمانیسم در معماری معاصر ایران (با تأکید بر معماری دوره پهلوی دوم پس از سال ۱۳۳۲ شمسی)»، در *هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی*، ش ۵۳ (بهار ۱۳۹۲)، ص ۹۱-۱۰۲.
- میریوسفی، پویا. «خانه‌های قدیمی گیلان»، در *فن و هنر*، ش ۶۳ (تابستان ۱۳۸۹)، ص ۲۹-۳۳.
- ناری قمی، مسعود و محمدجواد عباس‌زاده. «مهمان در خانه: یک بررسی تطبیقی میان ایران و غرب در آستانه دوران مدرن (نمونه موردی: مسکن دوره قاجاری تبریز)»، در *پژوهش‌های معماری اسلامی*، ش ۳ (تابستان ۱۳۹۳)، ص ۹۳-۱۰۸.
- ناصرخاکی، حمید و لیلیا مصباحی. «بجر معلق: حکایت معماری امروز ایران»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۶۸-۶۹ (زمستان ۱۳۸۱)، ص ۱۲-۱۷.
- «نسرین فقیه»، در *هنر و معماری*، ش ۳۵-۳۶ (مرداد و آبان ۲۵۳۶)، ص ۸۶-۹۵.
- نجفی، الهه. «معماری واسازی و گمگشتگی معماری ما»، در *شارستان*، ش ۱۳-۱۴ (پاییز و زمستان ۱۳۸۵)، ص ۵۳-۵۵.
- نجفی، مهنام. «جایگاه دوست‌علی‌خان معیرالممالک در معماری دوره قاجاریه»، در *گلستان هنر*، ش ۱۳ (پاییز ۱۳۸۷)، ص ۹۷-۱۰۴.
- نصر، طاهره. «معماری معاصر شیراز»، در *معماری و فرهنگ*، ش ۳۱ (۱۳۸۷)، ص ۴۶-۵۰.
- _____ . «نگاهی به معماری ایران در دوره پهلوی»، در *راه و ساختمان*، ش ۴۳ (مرداد ۱۳۸۶)، ص ۳۶-۳۸.
- _____ . *معماری و شهرسازی شیراز در دوره پهلوی (۱۳۰۰-۱۳۵۷ خورشیدی)*، تهران: روزنه کار، ۱۳۸۳.
- نقد *آثاری از معماری معاصر ایران*، تهران: وزارت مسکن و شهرسازی، مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، ۱۳۸۷.
- نقی‌زاده، محمد. «رابطه هویت سنت معماری ایران با مدرنیسم و نوگرایی»، در *هنرهای زیبا- معماری و شهرسازی*، ش ۷ (تابستان ۱۳۷۹)، ص ۷۹-۹۱.
- «نکتار آندرف پاپازیان»، در *هنر و معماری*، ش ۳۵-۳۶ (مرداد و آبان ۲۵۳۶)، ص ۲۶-۳۱.
- «نگاهی به تاریخچه دانشکده علم و صنعت»، در *هنر و معماری*، ش ۳۳-۳۴ (فروردین تا تیر ۲۵۳۵)، ص ۱۲۷-۱۳۳.
- «نمونه‌ای چند از آثار آجری لطیف ابوالقاسمی»، در *هنر و معماری*، ش ۱۷ (فروردین تا خرداد ۱۳۵۲)، ص ۶۱-۷۳.
- نوایی، کامبیز. «در جست‌وجوی معماری خودی»، در *معماری و شهرسازی*، ش ۵۰-۵۱ (بهمن و اسفند ۱۳۷۷ و فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۸)، ص ۴۹-۵۶.
- نوحی، سیدحمید. «پدیده حرکت اعوجاجی در تاریخ معماری ایران: سنت‌پرستی و سنت‌سنجی»، در *مجموعه مقالات کنگره تاریخ معماری و شهرسازی ایران: بهم، ۱۳۷۴*، ج ۱، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، ۱۳۷۴-۱۳۷۶، ص ۶۰۱-۶۲۳.
- «نوشین احسان». در *هنر و معماری*، ش ۳۵-۳۶ (مرداد و آبان ۲۵۳۶)، ص ۳۲-۴۶.
- وارطان. «رضاشاه کبیر مظهر آبادانی و عمران»، در *معماری نوین*، ش ۱ (آبان و آذر ۱۳۴۰)، ص ۴-۹.
- _____ . «رضاشاه کبیر مظهر عمران و آبادانی»، در *معماری نوین*، ش ۲-۳ (اسفند ۱۳۴۰).
- _____ . «رضاشاه کبیر مظهر عمران و آبادانی...»، در *معماری نوین*، ش ۴ (بی‌تا)، ص ۱-۴.
- _____ . «مسائل مربوط به معماری در ایران»، ترجمه ایرج غفاری. در *آرشیوتکت*، ش ۱ (مرداد و شهریور ۱۳۲۵)، ص ۴-۹.

- _____ . «مسائل معماری در ایران»، در آرشیتکت، ش ۳ (بهمن و اسفند ۱۳۲۵)، ص ۹۰.
- _____ . «مسائل معماری در ایران». در آرشیتکت، ش ۴ (تیر ۱۳۲۶)، ص ۱۳۹-۱۴۰.
- ویلیبر، دونالد. «معماری دوره پهلوی پیش از جنگ جهانی دوم»، ترجمه خاطره کرمی، در معماری و فرهنگ، ش ۱۶ (زمستان ۱۳۸۲)، ص ۱۲-۱۵.
- هوانسیان، وارطان. «معماری ایران در دو راهه سبک ملی و جدید»، در هنر و معماری، ش ۱ (فروردین و اردیبهشت و خرداد ۱۳۴۸)، ص ۳۳-۳۸.
- هاشمی، سیدرضا. «پایگاه نقد معماری امروز ایران»، در آبادی، ش ۱۴ (پاییز ۱۳۷۳)، ص ۲-۳.
- _____ . «دهه هفتاد و طلیعه دور تازه معماری»، در معمار، ش ۱۴ (پاییز ۱۳۸۰)، ص ۲-۳.
- _____ . «نسل جوان و معماری دو دهه اخیر»، در معمار، ش ۷۴ (مرداد و شهریور ۱۳۹۱)، ص ۱۰-۱۷.
- یزدان شناس هاشمی، ماندانا. «در جستجوی هویت در آثار نیکلای مارکف گرچی: نخستین معمار خارجی دوره پهلوی»، در معماری و فرهنگ، ش ۵۲ (تابستان ۱۳۹۲)، ص ۱۱-۱۵.
- _____ . «گابریل گورکیان مدرنیستی دیگر در تهران ۱۳۱۲-۱۳۱۶ ه.ش»، در معماری و شهرسازی، ش ۶۲-۶۳ (مهر ۱۳۸۰)، ص ۷۲-۷۹.
- _____ . «گابریل گورکیان: مدرنیستی با باور جهان وطنی»، در معماری و فرهنگ، ش ۵۲ (تابستان ۱۳۹۲)، ص ۳۱-۳۷.
- _____ . «نیکلای مارکوف: معمار پرکار دوره پهلوی اول»، در معمار، ش ۱۱ (زمستان ۱۳۷۹)، ص ۶۸-۷۱.
- «هتل کاروانسرای آبادان». در هنر و معماری، ش ۳۱-۳۲ (آذر تا اسفند ۲۵۳۴)، ص ۷۹-۸۰.
- «یک خانه مسکونی در غرب تهران از پطروسیان- کلانتری- طبیب‌نیا»، در هنر و معماری، ش ۶-۷ (۱۳۴۹)، ص ۳۱-۳۳.